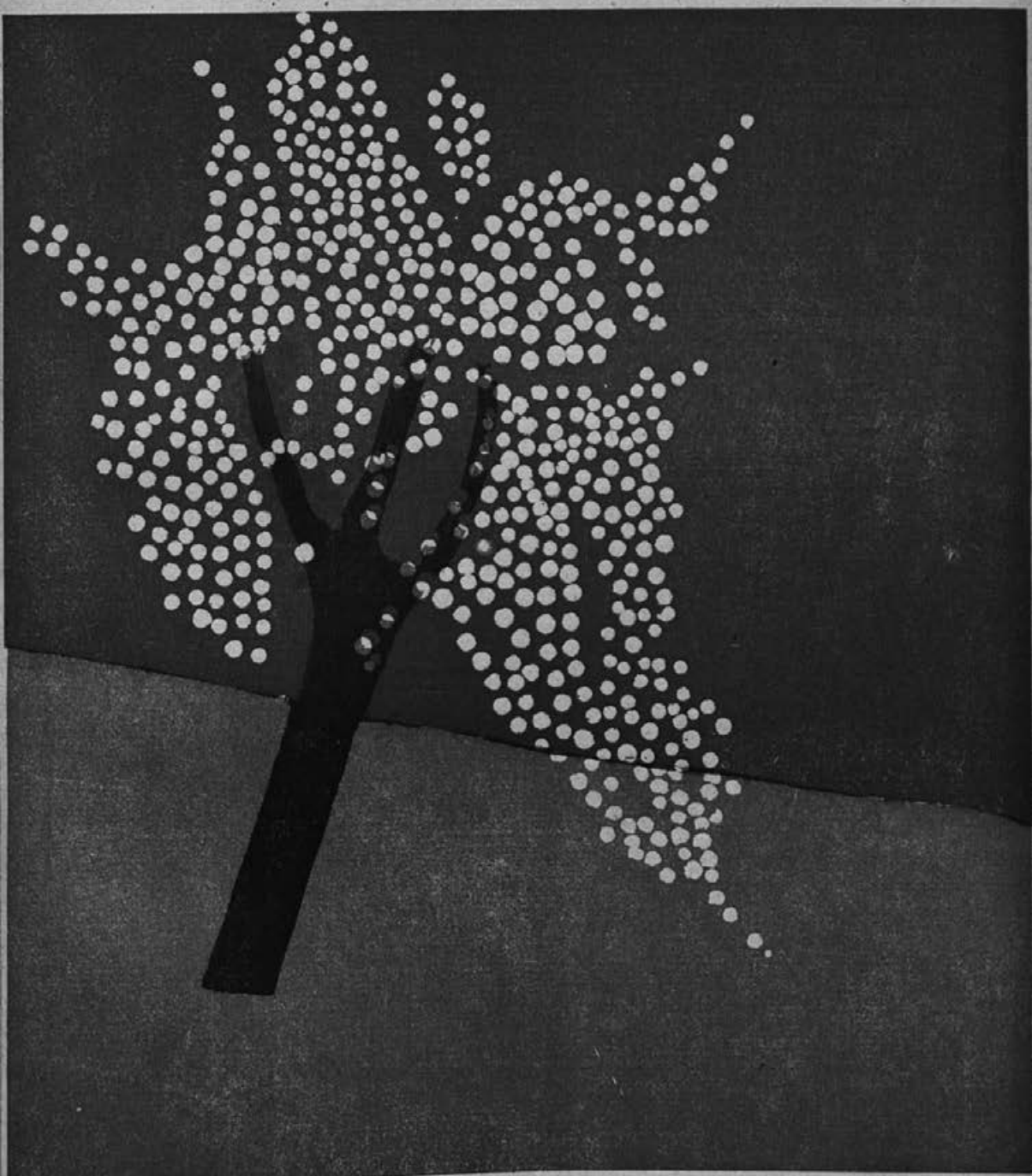

NOVI ROD

LETNIK 3.

JULIJ - AUGUST

VSEBINA 7. in 8. ZVEZKA:

Cvelko Golar: NA GORI OB NEVIHTI	Stran 97
Ivan Albreht: VEČER	97
Utva: PRED KAPELICO	98
Fr. Ločniškar: NAŠ PETELINČEK	98
Fr. Milčinski: JUNAŠTVO: 8. Kaj je storila devojka Roža	99
9. Kako so Mihajlovi pobratimi krenili na pol in kako se jim je končala (Z ilustracijami M. Gasparija)	102
Lev N. Tolstoj - A. Gradnik: LEV, OSEL IN LISICA	104
Ksaver Meško: MEDICA	105
J. Pregelj: SPOROČILO	107
Dr. Joža Lovrenčič: SPOMINI	108
Karel Širok: TRINAJST OBSOJENIH	112
Josip Ribičič: NEDELJSKO DOPOLDNE OB SOČI	113
Vera Albrechtova: ČO, PERUN IN MURI	114
I. S. Turgenjev - Ivan Vouk: PREPELICA	118
VALENTIN VODNIK (1758—1819)	122
BARON ŽIGA ZOIS (1747—1819) (Z lesorezi M. Maleša)	123
ZRNCA	124
KOTIČEK MALIH	126

Naslovna stran je lepljenje izdelano v 3. razredn ljudske šole v Ribnici na Dolenjskem.

Novi rod izhaja prve dni vsakega šolskega meseca ter stane na leto 10 L; za pol leta 5 L; za četrt leta 2.50 L; posamezne številke so po 1 L. V inozemstvo 12 L letno. — Odgovorni urednik: Josip Ribičič. — Uredništvo se nahaja v Trstu, ulica Fabio Severo 25. - Uprava: „Novi Rod“, Trieste - San Giovanni, Casella postale. Last in založba „Zveze slovanskih učiteljskih društev“ v Trstu.

Tisk tiskarne „Edinosti“ v Trstu.

CVETKO GOLAR:

Na gori ob nevihti.

Na visoko grem gorò,
ki z oblaki je ovita,
gledal bom, kako se dež
vsiplje skozi črna sila.

Jaz pa sem na gori, tam
meni zlato solnce sije,
poleg mene mavrica
Savo ali Sočo pije.

Tam se bliski križajo
in gromé v dolino našo —
jokajo pastirci se,
ki zdaj morajo na pašo.

Nad menoj je sinji svod,
pod menoj lemna črna,
od obzorja daljnega
zgrinja zarja se srebrna.

IVAN ALBREHT:

Večer.

Oče, zakaj pa tako
zvezde na nebu mežikajo?
Nekaj jih sveli jasno, mirno,
nekaj pa kakor da jočejo.

„Glej, kar nas je tukaj na zemlji ljudi,
vsak ima svojo zvezdico;
zvezda pa gleda, kaj kdo stori,
zvezdica ima vsevidno oko.

Delal si dobro? — Zvezda svelo
se na večer ti v pozdrav nasmeji.
Delal si hudo? — Zvezda medlo
sveti in joče sredi noči...“

UTVA:

Pred kapelico.

Kapelica bela
na klancu čepi
in doli v dolino
pokojno srmi.

Tri piške, dve rački
v košari nesò,
v oltarji Marijo
zaposijo lo:

V oltarji Marija,
v naročji otrok,
ki očka mu dobri
sam stari je Bog.

„O mamka Ti božja,
to milost mi daj,
da pridem z denarci
ne z žvadjo nazaj.“

Majdlenova mali
mimo gredo v Kranj,
ker danes tam v mestu
semanji je dan.

So davki veliki,
otroci bosí ;
in on — invalid je,
tobak rad kadi.“

Marija poslušá,
smehlja se in dé :
„Le pojdite mali,
bo že, no, bo že!“

FR. LOČNIŠKAR :

Naš petelinček.

Naš petelinček —
kikiriki !
Jutro naznanja,
lene budi.

stopa ponosno
kot general,
vrhu gnojišča
je kakor kralj.

Naš petelinček,
kokorokó —
kurjo družino
čuva zvesto,

Naš petelinček,
kikiriki —
sliši kragulja,
prvi zbeži !

FRAN MILČINSKI:

Junaštvo.

8. Kaj je storila devojka Roža.

Silna bol je trgala srce devojki Roži. Vse misli so se ji zgrinjale v eno, kako bi bratu ubranila krvave naklepe in rešila nesrečnemu Mihajlu mlado glavo. Premišljala je vso dolgo noč, ob jutranji zori je šele zaspala. Okrepčana se je zbudila, tedaj se ji je na mah zablisnila misel in tako je tudi sklenila: z nečakom bo ubežala, z nejakim Marijanom, iz krute oblasti boriškega bana; sebe in nečaka bo dala v roke Mihajlovi ostareli majki, da ji bosta trdna poroka za sinovo glavo. Za sina in sestro rad bo zamenjal boriški ban Mihajla.

Kakor je sklenila, tako je hitela, da stori. Pozvala je ljubega nečaka, povedala mu je, kaj se je namenila, in ga je vprašala — koj se je oklenil tete, da gre z njo. Bal se je očeta, kadar so se mu bliskale oči in je s pestjo bil po mizi in je grmeči mu glas pretresal hišo. Vekal je, ko je videl, da veka teta — ne, brez nje ne bi mu bilo obstanka! Teta ga je poljubila: «Dečko, junak si, rešil boš Mihajlu glavo.»

Napisala je pismo, namenjeno bratu, in se je pismo glasilo: «Tvoja krutost, boriški ban, vpije v nebo. Naj je milostni Bog ne maščuje nad teboj in tvojim rodod! Da ti ustavim krvniško roko sem ubegla s tvojim edincem k Mihajlovi majki. Najini glavi jamčita za Mihajlovo. Moje življenje in vsa moja ljubezen pa jamči za tvojega sina.»

To pismo je vzela s seboj in sta krenila z mladim Marijanom na vrt, iz vrta sta stopila na most, preko mostu sta pošetala v mesto. Vajena jima je bila ta šetnja, čuvaj ob grajskih vratih ju je videl, pa ni imel za kaj, da ju bara ali jima brani. Kraj mesta sta ubrala pot h krčmarici Mari.

Dolgo in živo je šepetala devojka Roža s staro pestunjo, obe sta se jokali in sta objemali Marijana nejakkega. Slednjič je poiskala in dala stara Mara, česar sta trebala, da sta se preoblekla v kmetsko nošo. Devojk Roža se je prelevila v jedro kmetsko mladenko, nekaki Marijan je bil mlajši njen bratec.

Še jima je Mara navezala v celico brašnja, še jima je razložila pot in kje lahko prenočita, ako ju pred ciljem zajame noč. Devojk Roža pa je zabičala Mari, da do jutrišnjega dne živi duši ne razodene, kam se je namenila in napotila banova sestra z banovim edincem. Jutrišnji dan že sama pošlje banu sla in pismo, da bo spoznal sad svojega početja in pot, kako si reši sina. In še je naročila stari Mari, naj gleda in posluša, kaj se godi v gradu, da stopi pred bana in mu zadrži roko, ako bi jo togoten dvignil zoper Mihajla, predno mu je dospelo sestrično pismo.

Prisrčno so se poslovili in razločili in mlada jedra kmetica in njen mali bratec sta vzela pot pod noge.

Izognila sta se cesti, da se laže skrijeta, ako bi ju pogresil ban in jima na sled zapodil svoje ljudi. Preko širne livade, porastene z redkim drevjem, sta spešila korake v dopoldanskem solncu. Dokler sta za njima gledala belo mesto, nad mestom grad, se je skrbno ozirala Roža, ali ju slede. Odleglo ji je, ko jima je beli Borič zatonil izpred oči.

Solnce se je povzpelo na poldne, tedaj sta sedla za senčnati grm, da si privoščita odpočitka in okrepcila. Bister studenček jima je nudil hladne pijače.

Malemu Marijanu je dišal obed na zelenem prtju pod visokim sinjim krovom. Zleknil se je, prijazno se je nasmehnil teti, parkrat je mežiknil in že je spal; ljubeznivo mu je teta branila nežno lice od solčnih žarkov, ki so zvedavo prodirali skozi zeleno vejevje. Vsesplošni božji mir ji je tolažil razburjeno dušo, še ona bi bila skoro zadremala.

Zdramil jo je konjski topot. Prestrašena se je ozrla — ne, niso bili banovi ljudje, od nasprotne strani se vali po cesti oblak prahu.

Previdno je iz senčnega zavetja stopila bliže k cesti — glej, zavita v sivo prašnico prihaja mogočna četa na konjih! In ni čuti le konjskih kopit, vmes zveni železo; vajeno je bilo Rožino uho tega zvoka — tako rožljajo verige sužnjev!

Že so se ločili izza prahu konjiki, skoro ne bi bila verjela svojim očem: bratovi ujetniki so, petnajst sužnjev je z okovi, zapetimi čez rame in prsi! Toda vsi sede ponosni na čilih konjih, polni zaupanja zro v junaka v svoji sredi. Za njimi pa se vrsti sto in sto jezdecev v dragocenih oblekah, na čelu jim jaha častitljiv starec.

Evo, znašel se je junak, da se boriškemu banu postavi na mejdan!

Domislila se je: vsi ti jadni ujetniki in njihov junak, vseh teh sto in sto mož in njihov glavar, vsi želijo in se nadejajo, vsi prosijo Boga, da podleže v junaškem boju in izgubi glavo boriški ban, njen brat. In na strani jim stoji pravica in kjer je pravica, tam je Bog!

Nazaj ji je šinil pogled na nedolžno dete, mirno spi v zeleni senci, brez matere je vzraslo, — ali naj izgubi še očeta? Zbolelo jo je srce, pognala se je s tratine na belo cesto in s krilečo roko ustavila četo.

Oglasil se je junak Duralagič s črnogrivega dorata: «Kaj nas mudiš, devojka! Pičel nam je čas, poteka nam rok, da stopimo pred boriškega bana, da se mu postavim na junaški dvoboj.»

Devojka mu je odgovorila: «Dični junak, čuval ti Bog tvojo mlado glavo! Boriški ban je silen junak. Škoda bi te bilo, da pogineš v boju. Ali nimaš majke in očeta, sestre in brata, ki bodo tožili za tabo? Pa glej, tudi boriški ban ima sina nejakega, ki bo jokal za očetom, a vzrasel je brez majke sirota! Dični junak, poslušaj me in mi veruj, zaklinjam se ti pri grobu svoje majke! Ni treba dvoboja, vrneš se lahko s svojimi spremljevalci, odkoder ste prišli. Kajti včerajšnji dan je obljubil ban, brez

pare dinarja da bo oprostil sužnje, naj so mu našli junaka za dvoboj ali ne. Vseh trideset sužnjev bo prostih, tako je obljubil, le suženj Mihajlo ne bo. Ali nesrečni Mihajlo ni tvoja skrb, zanj nisi klican, zanj nisi namenjen v boj.»

Sužnji so jo spoznali: «Boriškega bana je sestra! Nudila nam je svojo zlatnino in srebrnino, da se z njo odkupimo.» Drugi so vikali: «Ubogi Mihajlo! Blag nam je bil tovariš v tužni ječi.»

Duralagič pa je dejal: «Prevzel sem bansko pismo — kakor je pisano, tako sem vezan. Nazaj ne morem brez banove besede. Ali pade moja glava ali banova, odloči Bog. Pa če je božja volja, tudi nesrečnemu sužnju Mihajlu prinesem rešitev. Zahvaljena bodi za prijazni namen, ponosna devotka!»

Vsa četa jo je pozdravila in so jahali naprej in se gubili v prahu, ki se je dvigal izpod konjskih kopit.

Zalostna je zrla za njimi devotka Roža. Pa je pomislila: Vse je v bratovi volji in v bratovi moči. Le besedo da reče brat in ne bo dvoboja, Mihajlo bo prost, v beli Borič se vrneti sin in sestra. Upogniti je treba bratu voljo, da izpregovori odrešilno besedo. Zato pa morata in ni drugače, nego da do konca ideta pot, ki sta jo ubrala z nejakim Marijanom.

Zbudila je dečka. Najprej so ju nosile noge čez bujno livado, čez pusti svet, skoz tihe dobrave, po ravnem in čez brežine.

Nizalo se je solnce. Pešal je deček, bodrila ga je devotka Roža z veselim pripovedovanjem, češče in češče sta počivala. Slednjič je omagal. Oklenil se je teti okoli belega vrata in teta ga je nesla, gnala jo je želja, da čim prej dospeta do cilja.

Pred njima se je razprostiral širen hrastov gozd, še ta gozd da zmagata, onkraj gozda se vije temna Kolpa, tako jima je bila razložila stara Mara.

Nosila je Roža svoje ljubko breme, kmalu ji je deček zaspal na vratu, še je pospešila utrujeni korak.

Ali zajel jo je mrak, zgrešila je pot, ni bilo sledu ne koči ne staji, ni bilo glasu ne človeka ne psa, ustavila jo je noč.

Vdala se je, da sredi gozda počaka zore in dne. Sedla je v mehki mah, v gorkem naročju ji je spaval deček.

Plaha je noč v temnem gozdu. Visoko v hrastu grči gavran, daleč za bregom zavija volk. Nočni piše veter, v njegovem dihu sušiti listje, ječe veje — ali se ne plazi človek po grmovju? Ali preži hajduk v gošči? — Noč je hajduku dan.

Devojki Roži so se zapirale trudne veke, grudil jo je spanec. Toda komaj je klonila glavo v kimavcu, že jo je zdramil neznani strah, čula je srce, kako ji bije. Neskončna se ji je zdelo noč.

Zastokal je bratec v spanju. Z rahlo roko mu je preložila glavo, tedaj se je zbudil in je zavekal, ni ga mogla utolažiti jedna devojka.

9. Kako so Mihajlovi pobratimi krenili na pot in kako se jim je pot končala.

Jokala se je Mihajlova majka in ji je vendar ponos sijal z lica, ko je sporočala pobratimom, da sin zavrača neznosne njihove žrtve in da je že ubežal nazaj v temnico in trpljenje.

Pobratimi so poslušali tužno majko, še bolj so jih razvnele zaslišane besede, da store, kakor so sklenili, in ne odlašajo ne za tren. Ali majki niso črhnili o svojem naklepu.

Mož z možem so se tiho dogovorili: nocojšnji večer, ko se zmrači in zanoči, bodo zmanjkali z doma vsak po svoji poti skrivaj in brez hrupa, da se zberó onkraj Kolpe v hrastovi šumi pri beli skali. Kogar so ogovorili, vsak je udaril v roko in jih je obljubilo sto, da pridejo z orožjem, kamor ukazano. Pri srcu jim je bil dragi Mihajlo, genila jih je njegova plemenitost, žalila jih je banova objestnost.

Mračilo se je in nočilo, izza tega vogala, izza one ograde se je pojavljal samcat konjik in se izgubljal med drevesi ob bregu Kolpe — tiha voda je zašumela pod zvesto živaljo.

V temni šumi pri beli skali evo prvega junaka: Konjevič je bil, Mihajlov pobratim najmlajši in najljubši! Najbolj se mu je mudilo, da nese banu zahtevano desnico, toda jo nese ob rami in z bridkim jeklom v pesti, da odkupi pobratimu prostost.

Razjahal je konja in čakal in poslušal, ali že prihajajo drugovi.

Tiho je bilo v gozdu, sam je bil s svojimi mislimi in so se mu sprehajale misli od Mihajla k nevesti, najlepši mladenki v selu, le še nekaj nedelj in si bosta srečen par! Od neveste so se mu vračale zopet k Mihajlu in se mu družile z željo in nado, za ponosnega druga na veseli

svatbi, da mu bo pobratim Mihajlo! Da mu nemila nesreča še nocojšnjo noč lahko izpodnese vse pristrčne upe in naklepe, za to misel v junaškem njegovem srcu ni bilo prostora. Tako je čakal in mislil in poslušal.

Kar mu iz tihe noči prileti na uho milo jokanje. Otroški je bil glas, od daleč ga je prinašala sapa iz srede gozda in mu je s sapo naraščala moč in pojemala.

Zavzel se je mladi junak. Odkod otrok v gluhi noči sredi temne šume, kjer zavija volk, preži hajduk? Ali se je nebogljen izgubil? Ali se mu nedolžnemu dela sila?

Privezal je konjiča za drevo. Ko pridejo drugovi, da bodo vedeli, da je že na mestu Konjevič in da se skoro vrne, in je stopil za jokom.

Neslišen se mu je bližal, iskal si je pot mimo skal, skoz goščo, preko trohnečih debel, že je spored joka čul še ženski glas, ki je miril otroka, že je ločil tudi besede, tema pa mu je prikrivala osebe.

Otrok je vokal: «Strah me je!»

Tolažil ga je topli, ljubkajoči glas: «Ne boj se, Marijan, pri meni si, pri teti Roži! Junak si, sin si boriškega bana! Junak se ne joka! Ali ne veš, kaj si mi obljubil? Da rešiva Mihajlu glavo. Ubogemu Mihajlu, ki je tako milo tožil v temnici kameniti za ostarelo svojo majko. Kako se ti je smilil! Ne jokaj se, moj mali junaček, da se ne bo jokala še tvoja teta! Skoro bo dan in skoro bova pri Mihajlovi majki in boš sladko počival v beli posteljici».

Mladi Konjevič je razumel besede in srce mu je bilo od razburjenja in radosti: Bog pomaga pravici! Edinega sina ima boriški ban in daleč na okrog gre glas, kako lepa je in dobra banova sestra Roža. Pa se nam oba sama dajeta v roke, brez sile in krvi bo rešen Mihajlo.

Zaklical je: «Holaj! Pomagaj ti Bog, devojka, pomagaj ti Bog, dečko, ne bojta se me!»

Marijanu je zastala sapa, devojka je zatrepetala: «Kdo si božji?»

Že je bil tik njiju in je govoril: «Konjevič sem z one strani Kolpe».

«Mihajlov pobratim!» je vzkliknila devojka.

«Roko bi dal zanj od ramena. Zato mi zaupaj in pojdi z menoj!»

Potrta je bila devojka Roža od plahe noči in milega joka malega nečaka. Konjevič ji je vrnil pogum — tako se ji je zdelo, kakor da ji je sam ljubi Bog poslal svojega angela, da ji pomaga k cilju.

Oprijela se je Konjevičeve roke in ga je sledila, kamor jo je varno vodil.

Dečko v naročju se ji je pomiril. Vila se je pot skoz temno goščo, preko trohnečih debel, v neznani luči so se svetlikala, oprezno je stopala za svojim vodnikom in sta prišla mimo belih skal. Zdajci je začula šepet zbranih mož in kopitanje nemirnih konj. Nehote ji je zastal korak.

«Mihajlovi so prijatelji», je dejal Konjevič. «zato bodo tvoji prijatelji tudi, zanašaj se nanje!» Glasno jih je ogovoril: «Holaj, možje! Ukrešite ogenj, končana je nocojšnja pot! Evo vam banovo sestro, evo vam banovega sina — plemenito srce ju je samo napotilo k Mihajlovi majki, da bosta poroka za Mihajla in da mu rešita glavo!»

Završala je govornica, zagorel je ogenj, v prijazna moška lica sta zrla devojka Roža in nekaki Marijan in klanjali so se ji možje: «Blažena si, devojka Roža, preprečila si silo in kri!» in so ji stregli, kakor da je kraljica.

Posadili so jo z dečkom na konja in jo vzeli v svojo sredo, da se vrnejo na ono stran Kolpe. Boriškemu banu pa so poslali glasnika z dvema pismoma. Prvo pismo je bilo od sestre Rože, v drugem pismu je banu sporočal kum Vrčič, da sta sestra Roža in sin Marijan v varnem varstvu njegove čete in na poti k Mihajlovi majki.

⊞ ⊞ ⊞ ⊞

LEV N. TOLSTOJ:

Lev, osel in lisica.

(Poslovenil A. Gradnik.)

Lev, osel in lisica so šli na lov. Nalovili so mnogo zveri in lev je velel oslu, naj deli. Osel je razdelil natančno na tri dele.

„No zdaj pa vzemite!“

Lev se je razsrdil, požrl osla in velel lisici, naj razdeli. Lisica je zbrala vse na velik kup, sebi pa je pustila majhen kupček . . .

Lev je pogledal in rekel:

„No, li prebrisanka! Kdo te je naučil tako lepo deliti?“

Ona mu je rekla:

„Kaj pa je z oslom bilo?“

K S A V E R M E Š K O :

Medica.

Pod zeleno-rjavim mahom ob robu gozda so imeli svoj dom čmrlji. Živeli so tam pri pokoju in v zadovoljnosti in so dan na dan pridno donašali strd od vseh strani sveta.

Pa je nekoč onegavil tam okoli mlad, objesten vrabčič. Njiva ob gozdu je bila namreč posejana s prosom, in je hodil gledat, bo li že kmalu toliko dozorelo, da ga bo mogoče krasti in zobati. Na teh ogledih je zapazil čmrlje. Z zanimanjem jih je ogledoval, kako letajo iz svojega doma in spet priletavajo domov. Naposled je enega vprašal:

«Vi, kume, od česa pa vi pravzaprav živite? Saj si nič ne iščete hrane, le na sprehod letate?»

«Ali kako da si ne iščemo hrane, gospod kume!» — se je čudil čmrlj, ki se je velike živali precej bal in je govoril zato z njo kar mogoče spoštljivo. — «Saj vendar ves dan iščemo in donašamo strdi. Od same medicine živimo, gospod kume.»

«Od medicine? Kakšna zverina pa je to?» se je čudil zdaj vrabčič.

«Sladka pijačica, gospod kume, da je veselje.»

«Sladka pijača? Bogme, to bi okusil še jaz. Daj, prinesi mi jo!»

«A kako, dragi gospod kume,» se je ustrašil čmrlj. «Ni to kar tako, prosim vas.»

«Prinesi!» je oblažno zapovedal vrabčič. Zdelo se mu je silno za malo, da se mu upa tako majhna živalca ustavljati.

«Prinesi, če ne, vam vaše gnezdo razbrskam, vas pa vse za južino pozobljem.»

Čmrlj se je še bolj prestrašil.

«Malo potrpite, gospod kume, prosim. Grem tovarišem povedat.»

«Pa le brzo! Nimam jaz ves dan časa kakor vi.»

Čmrlji, kar jih je bilo doma, so se brenče posvetovali.

«Kaj naj takole živimo!» so sklenili naposled. «Dajmo mu rajši, da ne bo sitnaril in nam morda res naredil še več škode. A čašico si naj prinese, mi je nimamo.»

Pa je zlezel čmrlj iz mahu in je oznanil vrabčiču sklep:

«Gospod kume, čašico si prinesite, mi je nimamo. Pa dobite medicine.»

«Pa prinesem.»

In vrabčič je zletel iskat srake. Nista si bila posebna prijatelja, a vedel je, da je sraka tatica na glasu in bo že kje ukradla kaj čašici podobnega.

«Strina,» jo je ogovoril prijazno in sladko, ko jo je našel na brezi v gozdu, «ali bi bili tako prijazni in bi mi storili veliko uslugo?»

«No?» je leno povprašala sraka.

«Če bi mi mogli dobiti kje kako čašico. Zelo bi jo potreboval.»

Sraka se je zamislila.

«Bomo videli. Jutri pridite, gospod,» ga je čez čas precej visoko in nemilostno odslovala. Mislila si je: «Zdaj, ko me potrebuje, se paglavec hlina in slini, čez dva dni me bo spet zmerjal s ciganko in tatico. Stori pa mu bom vseeno, ker poznam njegov strupeni jezik.»

Pa je popoldne poletela dol v vas. Tam je čakala na hruški ob krojačevi hiši, kdaj bo stari krojač odložil naočnike in naprstnik in bo šel pokladat kozí. Samec je bil in je moral oskrbovati kozico sam, to je strina dobro vedela.

Res je že bolj proti večeru odložil steklene oči in naprstnik ter je oboje položil na okno. Komaj je bil odšel iz sobe, smuk, je bila sraka na oknu, čap, je že držala svetli naprstnik v kljunu ter je odletela z njim v gozd.

Drugi dan se je vrabčič res oglasil.

«O, hvala vam prelepa, strina,» je zahvaljeval s kričavim glasom kakor vsiljiv berač, ko je zagledal lepo svetlo čašico. «Saj sem vedel: če kdo, mi storite dobro vi. Ne pozabim vam te dobrote.»

«Me veseli, gospod sosed,» je precej vljudno odgovarjala strina. Mislila pa je: «Zabi ali ne zabi, ti glista slinasta. Najrajši bi ti dala eno po kljunu.»

Z naprstnikom v kljunu je poletel vrabčič pred dom čmrljev.

«Alo, zdaj pa le sem medico! Pa polno čašo, prosim!»

«Tako j dobite, gospod kume,» so privolili čmrlji, ki so ob silnem kriku vrabčičevem pokukali iz votline.

Res so mu napolnili čašico do vrha.

Vrabčič je pokusil.

«Pa je res izvrstna!» je pohvalil in pil, da je vse izpil.

«Natočite še! Vi si oskrbite že drugo.»

Pa so mu natočili.

«Presneto je dobra,» je cmakal vrabčič. «Ne bi bil mislil, da pri vas tako gosposko živite. Večkrat se bom oglasil pri vas na kak požirek.»

Pil je kakor star pijanec. A močna medica mu je polagoma lezla v glavo. Pa je postal še bolj oblasten in siten.

«Prinesite še, takoj! Če ne, vam razbrskam vaš brlog in vas pozobljem s kožo in s kostmi. Sem itak precej lačen.»

«Kaj hočemo s pijancem? Najbolje bo, da mu izpolnimo voljo,» so govorili med seboj čmrlji, žalostni, da bodo ob vso težko pridobljeno medico.

Vrabčič si je med tem brisal ob mehki mah od medice mastni kljun. Pa je mimogrede pogledal tudi proti nebu, kakšno bo pač vreme. Kar je

zagledal v vejevju nad seboj srako — pohitela je v ženski radovednosti za njim, da bi videla, čemu mu bo čašica. Vprašati ga poprej ni marala, zdelo se ji je preveč za malo.

«O, tudi vi tukaj, strina? Povabim vas na sladko kapljico. Pridite, bova pila bratovščino.»

«Hvala! Nič nisem prav zdrava z želodcem, že nekaj dni ne.»

«Škoda!» je pomiloval vrabčič. «Za pokvarjen želodec sladkarije res niso posebno priporočljive. Škoda, škoda!»

Na tihem pa se je smejal: «Dobro, da babnica ne mara. Bo itak komaj zame dovolj.»

«Naj vam le gre dobro v slast,» je onegavila sraka. Sama pri sebi pa je mislila: «Če ti le dolgo bo.» Videla je namreč, kako se med drevjem plazi lisica in od daleč škili na vrabčiča.

Čmrlji so prinesli tretjo čašo. Z najbolj uležano, zato najbolj težko medico so jo bili napolnili.

Vrabčič je pil s še večjo slastjo nego prej.

«Primojdunaj, če bi bil vedel, da pri vas pijete tako sladkost, že kdaj bi se bil povabil k vam v goste,» je hvalil in govoril, a jezik se mu je že hudo zapletal.

«Juhuhu!» je zavriskal in prav nevarno opotekel. Malo je manjkalo, da ni naprstnika prevrgel. Naščeperil je krila, kakor bi se kopal v prahu na vaški cesti, in vriskal, da je šlo čmrljem in sraki skoz ušesa. — «Juhuhu — mi pa smo le mi! Kdo se gre z menoj? Vse vas pobijem.»

Kar je planila izza drevja listca. Čapnila je po pijanem vrabčiču, preden je mogel piskniti, ga je pohrustala.

«Glej, glej,» so modrovali čmrlji, ko so se zavedeli od velikega presenečenja ob tako nepričakovanem dogodku. «Nas je hotel pozobati, oholi moškočnej, pa je lisica njega.»

«Hehehe!» se je smejala strina sraka in je brzokrilo odletela v gozd.

I. PREGELJ:

Sporočilo.

O moji mali tolminski rojaki, kolikokrat mislim na vas, ko hodim po gozdih lepe gorenjske strani in bredem v zrelih črnih borovnicah. Kako bi se mi skupaj naužili te trpkosladke otroške paše! Pa vi črnih borovnic niti poznate ne. O, malčki, pa mi jih ne zavidajte preveč. Meni se nad vse borovnice že trikrat po deset let toži po vaših sladkih, sladkih — murvicah...

DR. JOŽA LOVRENČIČ:

Spomini.

Pašnik in jelševje, robidovje in česmin in črni trn in tu in tam smreka, ki se je bahavo dvigala izmed pritlikavcev in šumela pozdrav le osamljenemu kostanju ali divji črešnji, to je bil naš svet od Malega roba in Suhega potoka do Špiljovca in Močil, od vasi do Rutov, Golega brga. Rezijanskega počivala in Korede. Vse smo prebrodili, vse prehodili in prelazili: ena steza nam ni bila neznana in ene jelše nismo pustili neokleščene — steljo smo nosili domov — vsak robidov grm smo obrali, ko smo stikali za gnezdi, pod kostanjem smo zborovali, ko se je pasla živina, v melj smo kopali pribežališča pred dežjem... Danes ni več jelš in ni grmovja, še steza ni več, komaj da so ostala imena. O, in ono življenje! Vse je daleč, a ko se spomnim nanj, je ko na dlani...

* * *

Mama je vstala pred dnem in šla brat kravam mladega zelenja, ki je bohotno rastlo ob žuborečih potočkih za vasjo v gmajni.

Jaz sem tačas še spal in hodil v sanjah bogvedi kod. Ko sem ravno bežal pred Homeljem, ki mi je dan za dnem grozil z ostrim fovčem, in nisem vedel kam bi, me vzbudi mama. Jagod mi je prinesla in — mladega kosa.

Joj, kako sem bil vesel!

Vstal sem in prvo delo je bilo, da sem poiskal kletko, ki je počivala, kdo ve od kdaj, pod streho. Kos se je moško zaletaval v žične stene novega doma in ni miroval, dokler ni obrusil mladega kljuna skoro do krvi. Ko je uvidel brezuspešnost svojih naporov, se je postavil v kot in modrijansko gledal in tuhtal, kaj bi. Jaz sem ga od strani opazoval.

«Ali bo živel, mama?» sem vprašal s hodnika v kuhinjo.

«Bo, če ga boš prav redil!» je odgovorila mama.

In sem se spomnil, da je mogoče kos lačen.

Odprl sem vrata, vzela jagodo in segal v kletko.

«Šk, šk, šk!» sem ponujal kosu, držeč mu rdečko pred kljunom. Trdoglav je bil in ni maral jagode.

«Šk, šk, šk!» sem ponovil in premignil se je. Široko je odprl kljun in v rdečerumeno grlo je izginila prva jagoda. Teknila mu je in nič več ga ni bilo treba siliti: kar novih je prosil s širokozevajočim kljunom. In sem mu jih dajal, dokler ni skočil s tal na palčko in dal tako znamenje, da ima dovolj.

«Mama, ali je tudi žejen?»

«Tudi, samo zdaj mogoče še ne!»

In sem čakal, da se je moj kos naskakal po kletki in ko je spet na podu obsedel, sem vnovič odprl vrata, namočil prst v vodo in «šk, šk!» kanil ptiču par kapljic v grlo.

Tako sem krmil štiri do petkrat prvi dan. Težko sem se ločil zvečer od kosa, ki je stal na vrhnji palčki in že spal. Ustrašil sem se, ko nisem videl njegove glave, pa mi je mama povedala, da jo ptiči skrijejo za perut, ko spijo. —

Noč je šla in moja prva jutranja misel je bila: kaj je s kosom?

«Či či čiv!» se je oglasil iz kletke na hodniku. In ko sem ga znova nakrmil in so mi jagode pošle, sem odletel v gmajno na Prvi rob, kjer sta bili dve zarasli, opuščeni njišči, na katerih posebno rade rastejo jagode. Trgal sem jih in natikal na klasnico. Ko je bila polna, sem poiskal drugo, daljšo in spet natikal jagodo za jagodo nanjo... S tremi polnimi klasnicami sem se vrnil domov in kos je moral vnovič jesti.

Tako je šel dober teden.

Lepega dne pa kos ni čakal več na moj «šk, šk!» temveč je kar sam kavsnil po jagodi.

«Sam jé, sam jé!» sem se razveselil in mu natrosil v en predalček koritca jagod, v drugi pa sem mu nadrobil mlačnega kruha. Res! Kos se je koj spravil na delo. Malo nerodno je sicer šlo spočetka, a od jagode do jagode je bil spretnejši.

«Zdaj pa bo!» je rekla mama. «Živel bo!»

Kakor da ne bi mogel verjeti sem hotel potrdila:

«Ali res?»

«Res!»

In mi je res živel. Ko je dorastel, sem mu žvižgal napev Napreja, ki sem ga ne vem kje ujel in ga nisem umel, in kos je bil dobre glave. Na jesen ga je že polglasno ponavljal, ko pa je prišla pomlad, ga je glasno zapel.

* * *

Par let pozneje — sedem let mi je bilo.

«Ali greš po veje?» me je prašal Jožek Ušarjev, ki je prišel iz gornjega konca vasi in se vstavil pred našo hišo. Bil je dve leti starejši od mene, a sva si bila vendar dobra, zlasti če je šlo za gnezda... Suhljad, ki naj bi jo nabrala, je bila le lep izgovor, da sva lahko šla...

Mama mi je dovolila, vzal sem kanjec in mlada junaka sva se zgubila po klancu za vasjo v goščo tik pod gorenjo cesto, ki je peljala skozi gmajno v sosedno vas.

Ko sva nabrala že toliko suhljadi, da bi jo lahko zložila in povezala v breme, je zacvilila po cesti samokolnica.

«Čuvaj!» je vzkliknil moj prijatelj in preden bi ga mogel vprašati, kaj naj napravim, je zbežal skozi grmovje, jaz sem pa ostal in gledal. Ko se je oglasil nad mano občinski čuvaj, ki je bil obenem cestar: «Čakaj, čakaj! čigav pa si? Aha, te že poznam! O, ne utečeš, ne!...» sem jo ubral tudi jaz skozi grmovje in prišel domov ves opraskan in strgan.

Mama me je seveda prišla, a jaz sem bil le vesel, da sem srečno ušel čuvajevim rokam...

Drugo nedeljo je prinesel občinski obhodnik mami neko pisanje.

«Zdaj boš imel veje!» mi je rekla mama. «Na županstvo morava. Zaprejo te, pa plačati bo treba!»

«Zaprejo me? Pa zakaj? Gmajna ni nobenega in vseh. Vsak vzame iz nje lahko kar hoče!» sem umoval, ker si nisem mogel razložiti, kako da bi moglo županstvo ukazovati in razpolagati z gmajno.

Popoldne sva šla z mamo k županu. Tesno mi je bilo, zlasti ker sem vedel, da je učitelj občinski tajnik. V veži pri županu je bilo polno ljudi. Tudi par svojih vrstnikov sem zapazil.

«Ali je tudi tebe naznanil?» so se zagnali vame.

«Kaj? Kdo?»

«Čuvaj! — nas je!»

«Mene tudi!»

In smo čakali in ugibali, kako in kaj bo. Poklicali so v urad prve starše in ko so opravili z njimi, smo prišli mi na vrsto. Trdo so nas prišli. Povedali so, da je prepovedano po gmajni brez dovoljenja županstva pobirati in sekati veje. Globo — besede seveda nismo razumeli — da so plačali starši. Če bi nas čuvaj še katerikrat zalotil, so rekli, bi morali plačati vse več in še zaprti bi bili.

S povešenimi glavami smo poslušali uradne nauke in svarila in odšli — vsaj jaz — z neko čudno jezo v srcu.

«Gmajna — pa ne smeš» se mi ni ujemalo in bil sem prepričan, da se nam je zgodila vsem po vrsti krivica.

* * *

Gmajna se je bližala svojemu koncu.

Prišel je zemljemerec in začeli so trobiti in od vasi do Vrha so se na signal gibale zastavice; ko so stale vse v ravni vrsti, je trobenta utihnila, ob zastavicah so zabili kole-mejnike, nato pa so se zastavice pomikale deset, dvajset metrov dalje in trobenta jim je dajala spet znamenja, dokler niso stale ponovno v ravni črti. Tako je šlo od dne do dne.

Otroci smo se kopali v Nadiži in potem s proga opazovali delitev gmajne. Ugibali smo, kje je najboljši in najlepši svet in katere deleže bi najraje dobili. Vsak je želel svojemu domu najboljše, najlepše, najbližje.

Pa se spomni Škrhacev Lojz — pred leti je umrl, Bog mu daj čobro! —:

«Jaz bi rad, da bi dobili delež, kjer se mi ustavi prvi pogled!»

Zakrenil je glavo in pogled mu je obstal na planjavi onkraj Ruta. Vesel je bil in zadovoljen in je začel razlagati, kako dober svet je tam

gori, koliko sena bi nakosili, da ne bo treba dosti trebiti in še marsikaj je navedel, kar je govorilo v prilog odbranemu deležu.

Tudi drugi smo izbrali s svojim pogledom in zašli smo v prepir, ko se je izkazalo, da smo posamezne deleže smatrali vsi za najboljše in jih nismo hoteli odstopiti. . .

Prišel je dan žrebanja in vsa naša izbira je šla rakom žvižgat. Gmajna je dobila številke in številke so bile deleži, ki jih je iz navadnega klobuka izbirala in povlekla srečna ali nesrečna roka.

Tam pred cerkvijo ob Jurecevi lindi na stopnicah je bilo. Občani iz treh vasi so se zbrali po blagoslovu in gnječa je bila tolika, kakršne nisem videl niti v bližnjem Kobaridu o sejmu svetega Antona, ko so prodajali prve črešnje.

Mama je hotela, da bi šel žrebat jaz.

«Nedolžen si, srečnejšo roko imajo otroci!» je menila.

Pomislim sem. Nikdar še nisem stal pred važnejšo odločitvijo. Ali bi ali ne bi? Kakor da nosim grozno težo, se mi je zazdelo. Rad bi poizkusil srečo, a čuden dvom je rasel v meni, nič kaj si nisem zaupal. In bal sem se odgovornosti in očitkov: vidiš, mogoče bi bilo bolje, če bi šla mama! —

«Bojim se!» sem rekel mami in odločila se je in šla sama, da dvigne listek s številkami petih deležev.

Iz gnječe sem se umaknil v breg ob poti in od tam spremljal mamo. Srce mi je začelo bití hitreje, ko se je bližala občinskemu možu, ki mu je bila poverjena čast, držati klobuk z listki.

Moliti sem začel, da bi imela mama srečo.

Prišla je do stopnic in obstala.

«Zdaj!»

Videl sem, kako je iztegnila roko; zdelo se mi je, da se tudi ona boji, da se ne more odločiti. Srce mi je zastalo, dih sem pridržal — mama je dvignila droben listek in ga odprla. Povedala je številke in ko se je vračala od stopnic, so ji pojasnjevali, kje so deleži. Prav srečne roke ni imela, nesrečne tudi ne: srednjedobre deleže smo dobili.

Še tisto popoldne sem šel najbližji delež iskati in ko sem se vrnil, sem vesel pripovedoval o njem.

*

V jeseni sem odšel v Gorico. Od počitnic do počitnic se je spremenjajala gmajna in ko sem se zadnjič vrnil kot študent — mi je bilo težko. Gmajne nikjer več, nikjer več stezâ in grmov in jelš, ob katerih sem preživel svoje pastirske dni in — tudi mame ni bilo. . .

Kakor bi se mi zabodel trn v srce.

KAREL ŠIROK:

Trinajst obsojenih.

Vsak dan sem hodil mimo restavracije, ki je imela dve izložbeni okni, kakor jih imajo več ali manj skoro vse boljše italijanske restavracije. V izložbena okna nagatijo vzorce vseh posebnosti, ki jih premore restavracija. Tam vidiš prve rdeče redkvice, prve artičoke in špargeljne, prvo sadje, šelinove gomolje, čebulice; načeta kolesa sira, gnjati in klobase, ribe in divjačino, skratka: jedi in delikatese vseh sort, pripravljene in nepripravljene.

V tem tihem žitju so navadno tudi raki, mnogokrat še živi in z zavazanimi ščipalkami.

Vsak dan je kaj novega v izložbah. Od jeseni do poletja visijo v njih ustreljene ali zadavljene ptice vseh vrst, nabodene za kljune na ostre železne kaveljčke.

Pred izložbami postajajo ves dan ljudje, mladi in stari, ubogi in bogati. Prodajajo zijala in cedijo sline, nekateri od potrebe, drugi od požrešnosti.

Onidan se je vse gnetlo pred izložbo. Izložba je bila izpremenjena v rešetko, zakaj na notranji strani je imelo okno mrežo. Na tistem majhnem prostoru med steklom in mrežo so bile žive prepelice.

Trinajst jih je bilo. Na tistem ozkem prostoru so stopicale sem in tja, vse preplašene in nestrpne. Bile so lepe in nežne, živahne in polne zdravja. In gledale so tako nedolžno, tako ljubko kakor grlice ali mladi golobčki.

Ena sama izmed trinajstih je čepela vsa strta sredi izložbe. Nepremično je čepela in gledala turobno. Ona edina se je zavedala, da je obsojena na smrt, nedolžna obsojena na smrt. Ona edina se je zavedala, da ne bo nikoli več videla svoje domovine, kamor se je vračala; da je ne bo videla ne sama ne nobena izmed njenih dvanajstih sestic. One niso slutile konca svoje poti, nasilno prekinjene prav na pragu domovine. Nestrpno so stopicale in čakale verno, da se odpre rešetka, da zopet razpno peroti in prelete še poslednjo razdaljo, ki jih še loči od Banjske planote, Ljubljanskega barja ali še bližje ravni.

Spomnil sem se na sliko «Zadnja večerja»: Krist in dvanajst apostolov.

* * *

Pol ure pozneje je bilo v rešetki samo še sedem prepeličk. Za rešetko, za zbeganimi sedmimi pticami, so večerjali gostje. Bili so pač plemeniti gospodje in med njimi sodniki in policaji. In zraven njih blage

gospe in nežne gospodične. Obirali so s slastjo koščice in hvalili okusno večerjo. —

Naslednji dan je bila rešetka prazna. — —

Mnogotere njive na Banjški planoti, na Ljubljanskem barju ali na bližnji ravni bodo letos zaman čakale, da se oglasi iz klasja vesela pesem:

Pet pedi, pet pedi!

Po stezi, po stezi!

J O S I P R I B I Č I Č :

Nedeljsko dopoldne ob Soči.

Pod strmimi pečinami se razteza dolina; vsa je obzarjena od zlatega solnca. Ob njenem robu šumi najlepša voda božjega stvarstva. Sumlja, žubori in se poigrava z drobnimi kamenčki.

Na pesek priskaklja pastirica in se ogleduje v vodnem zrcalu. Mogočni topoli stoje ob bregu kakor stražniki in njihovi lističi trepečejo in se svetijo srebrno. Na obrežni travi se zaganja kobilica z bilke na bilko. Nekje zapoje škržat svojo pesem poletja. To je najglasnejši gost doline, kajti nad vsem je nedeljski mir in pokoj, in nad vsem je Bog.

Od juga priplavata golob in golobica. Ženin in nevesta sta, ki se vračata v domovino, od staršev opevano, iz detinstva poznano.

Neslišno in komaj vidno se jima zibljejo peruti.

Ogledata se v srebrni vodi, približata se drug drugemu in splavata pečinam nasproti. Tam sedeta na rob in se ozreta v dolino.

«Tu bo najin dom!» meni golob in prižme peruti k telesu, da mu nežno perje ne izda utripanja srca.

«Najin dom!» zagruli golobica in se vsa srečna ozre v ženina.

«In to bo moje polje — najino polje!» povzame golob in se ponovno ozre v dolino.

«Najino polje!» de golobica in položi glavico na golobovo perut.

A pod robom preži doline gospodar in čaka.

Ko pričaka, gre strel preko doline. Njegov grom se z grohotom odbije od pečin, zaide v gozd in se izgubi proti nebu.

In ko se odmev izgubi, ležita golob in golobica v travi pod pečinami. Rdeče solze kapljajo iz njunih src ter zdrknejo po bilkah navzdol v naročje matere zemlje. Dobra zemlja jih usmiljeno vsrka in vzdihne pod težo korakov, ki se bližajo in obstoje in se zopet oddaljijo.

Korak se izgubi v dalji, pečine strme mrzlo in mrko v dolino.

Nad vsem je spet mir. — In nad vsem je Bog.

VERA ALBRECHTOVA:

Čo, Perun in Muri.

Čo mu je bilo ime. Črn psiček je bil, kratkih nog, le na prsih je imel za dlan veliko belo pego. Kako so ga bili veseli Ložarjevi otroci, ko jim ga je nekega pomladnega dne podaril stric. V gradu so rabili močnejšega, boljšega in mlajšega čuvaja, pa je neko jutro pripeljal grajski hlapec na sejm in se je grede ustavil pri Ložarjevih, da odda psa. Vida ga je objemala, Julka mu je nalivala mleka in Čo je skakljal, se vzpenjal in lizal otroke — kar nič se mu ni tožilo po domu. Ž njimi je hodil na sprehode, polegal pred hišo v soncu, zvečer pa je najrajše zlezal pod štedilnik, kjer mu je Mara postljala mehko blazino in ga še povrh odela, česar pač ni bil vajen od doma, kjer je moral spati v skednju na slami, da je čuval hišo pred tatovi.

Nekega jutra pa, ravno so se odpravljali otroci v šolo, je pridrsala v sobo dekla Meta, češ, da je pes po noči ušel. To vam je bilo jokanja, vse so prebrskali, klicali ga in žvižgali — ali psička ni bilo od nikoder.

Kar se pripelje grajski hlapec, bilo je nedeljo v jutru, zopet v mesto. Na vozičku, v kurniku, je sedel ves klavern, z debelimi vrvmi povezan — Čo.

«Pritepenec, ti grdi,» ga je zmerjal hlapec Janez, ko ga je odvezal, da ga ponese v kuhinjo. Koliko je bilo veselja in pozdravljanja med stariimi znanci!

«Zdaj pa ostaneš za vedno pri nas, kaj ne?» ga je izpraševala in gladila Vida in Mara je že odrezala rdečo nedeljsko pentljo, da mu jo zaveže okrog vratu.

Tako je ostal Čo pri Ložarjevih, to pot za delj časa — v košnji pa jo je zopet odkuril po široki gladki cesti, ki drži proti gradu. Tam je ostal par tednov in spet se je odpravil na pot proti mestu, to pot čez gozd po grdem kolovozu, da je prišel ves blaten zarana k Ložarjevim, ravno ko je Meta odklepala vežne duri.

Tako se je odslej vedno zgodilo. Par dni je ostal v mestu, nekaj dni na graščini, in ko se je nekoč zopet prikazal pri Ložarjevih, je Ložarjev oče dejal materi:

«Veš kaj, temu mora biti konec! Pošljem ga prijatelju v Lašče.»

In — rečeno storjeno. Prinesli so zaboj, vanjga so nastlali slame in že je Čo vtikal ves žalosten svoj črn gobček skozi vrhno špranjo, ki so mu jo pustili, da bi se spotoma ne zadušil. Otroci so jokali, se poslavljali, mu metali v zaboj najboljše koščke na pot — v vozu so ga pripeljali na kolodvor, pa dalje po železnici.

Pol leta je ostal Čo pri svojem novem gospodarju v Laščah, kajti mesto, kjer so stanovali Ložarjevi, je bilo dobro oddaljeno.

Nekoč pa, curkoma je lil zunaj dež, vihar je razsajal v vrhovih jabilan okrog Ložarjevega doma, — nekoč začuje Ložarjeva družina pod oknom, bilo je blizu polnoči, pasje lajanje. «Čo, Čo,» so enoglasno zavpili otroci in skočili na mah na noge. Sam Ložarjev gospod je šel odklepat — na vežnem pragu je sedel ves izmučen, umazan in moker — Čo.

«To vam je zvest prijatelj!» je dejala gospa Ložarjeva, utiraje solzo ginjenosti iz oči in celo Ložarjevemu gospodu ni šla beseda rada iz ust. Kako se je smilil otrokom! «Ti božček naš, kod pa si hodil?» ga je pomiloval najmlajši Mihec in mu privzdigoval umazane kratke tačke. Čo pa ni odgovoril, le z repkom je mahljal veselja in zadovoljstva.

«Odslej ostane pri nas,» so enoglasno sklenili vsi, ko so že ležali v postelji in vsak je zadremal to noč z mislijo na zvestega psa.

Pa tudi sedaj se je oglasila v njem potepuška kri. O mlatvi je izginil, pa se je nemudoma spet prikazal. Klatil se je po zaraščenih gozdovih, oglasil se zdaj v gradu, zdaj v mestu, dokler ga ni doletela kaj čudežna usoda.

Res, da so bili Ložarjevi vajeni, da ga po cele mesece ni bilo domov, ker pa je le že predolgo izostal, so jeli izpraševati, dali so ga obdržali v gradu in ko so izvedeli, da ga tudi tamkaj že dolgo časa niso več videli, jih je jelo močno skrbeti, kajti na zimo se je že napravljalo, a Čoa le ni bilo od nikoder.

Pa so izvedeli od starega Lukeža, ki je večkrat prehodil omenjeno pot, da ga je videl, kako je begal in se potikal po hribih in šumah s tolpo ciganov in da je nazadnje ž njimi izginil kam na Hrvaško, akoravno ni prav vedel kam in kdaj.

«Potepuška kri,» je mrmral, ko je spravljal v svojo popotno malho velik kos kruha, ki mu ga je podarila stara Meta.

•

Dolgo niso mogli pozabiti Ložarjevi otroci svojega črnega prijatelja. Nekoč noč pa, vsi so že trdno spali, stopi Ložarjev oče, baš se je vrnil s Toplic, v sobo in zbudí Vido, najstarejšo izmed četverih otrok.

«Nekaj imam zate v žepu,» je dejal, in vrgel na posteljo mladega, rdečelasega psička. Kako je Vida poskočila! Kmalu je bila vsa hiša na nogah, da utolaži nesrečneža, ki je cvilil in se tresel, dokler ni v odeje ves povit zaspal.

Zarana so vstali, ni se jim dalo spati. Sedli so na klop pred hišo in začelo se je važno posvetovanje, kako bi krstili novodošleca. Nazadnje so se zedinili in enoglasno je bil krščen za Peruna.

Perun se je pri Ložarjevih kaj kmalu udomačil. Svojo razposajenost in mladost je dokazoval v marsikaterih grdobijah, ki mu jih Ložarjeva gospa, še manj pa Meta nista mogli odpustiti. Če je le mogel, se je spravil nad Mihčev čevelj, ga grizel in premetaval, najljubši pa so mu bili mehki Metini copati. V gobcu jih je prenašal iz kota v kot, poganjal jih v zrak, majal z glavo in otepal ž njimi prav po nečloveško. Nazadnje pa jih je vzel med prednje tačice ter jih cefral in grizel — da je Meta vsa obupana zakričala, ko je vstopila v svojo sobo:

«O, ti nesrečna pošast ti! Še tebe je bilo treba k hiši! Čakaj, zdaj ti jih pokažem!» in zalučala je razgriznjen podplat v Peruna, ta pa je še tega pograbil pa hajdi ž njim pod peč...

Pred Perunom ni bila nobena stvar več varna v hiši.

«Od hiše, ali pa v šolo,» so sklenili modrejši in marsikdaj je moral Perun okusiti ostrost leskovke ali celo Metine kahalnice. Sprva mu učenost nikakor ni šla v glavo. Ali čimbolj je doraščal, tem umnejši je postajal in čez nedolgo časa je že sedel lepo na zadnjih tačkah in prosil, če si mu držal košček sladkorja, ponujal je tačko in iz neumnega psička je postal moder pes.

Le ena slabost mu je ostala, katero so mu šteli vsi v veliko zlo. Kadar so ga vzeli s seboj na sprehode, je neusmiljeno preganjal kokoši, da so zagnale veliko kokotanje in se vse zbegane razkropile na vse plati. Perun jih je podil, otroci za njimi — to vam je bila gonja! Podil jih je in lovil, dokler ni kateri prav po mesarsko zavil vrat. Kmetice in kmetje so zagnali strašanski vrišč in videč, da so ob kokoš, so se napotili kar naravnost v Ložarjevo hišo po plačilo.

Plačali so kokoš, ali tudi Perunu je bil grenko poplačan kurji beg. Ves pobit in užaljen se je skrtil kam v kot; navadno ga cel dan ni bilo na izpregted. Toda v svoji mladostni lahkomišelnosti se je v drugič pravtako spet zakadil med kurjo svojat — preveč so ga mikate čopce in pisani petelinčki, da bi mirno krenil mimo njih.

Posebno veselje so mu bili pašniki, s svojimi krtinami. Tam je kopal luknje prav po svojem živalskem nagonu in tiščal svoj gobček vanje, smrčal, ker mu je zemlja silila v nos — in zopet krpal in kopal s kratkimi prednjimi tačicami, da je bil ves blaten in zamazan.

Čim starejši je postajal, tembolj se je razmehkužil. Blazina pod pečjo mu ni več ugajala, najrajši je spal sredi postelje. S tačicami si je postljal višje vzglavje, zvil se v klopčič in dremal. Dremal cel dan. Ko je prišlo poletje in je postajala vročina čimdalje neznosnejša, je polegal na pesku pred hišo. Tam je sedel, začel kinkati z glavo, da se je neredkokrat zvrnil

na tla in če ga je Mihec pocuknil za rep, je renčal in kazal svoje bele zobe — ugriznil pa ni nikdar.

Le nekoč, ko je Vida krmila sosedove srnice, je postal tako divji, da je skočil nanjo in ji raztrgal predpasnik od vrha do tal.

Perun se je v Ložarjevi hiši postaral in osivel. Izgubljal je zobe, jel je malo in na soncu je podremaval, ko pa je čutil, da se mu bliža smrt, se je odpravil v gozd, odkoder se ni več vrnil.

*

Ko so Ložarjevi otroci doraščali, so se preselili v Ljubljano radi šol. Pred Miklavžem je šla Vida na trg, da kupi najpotrebnejše za dom. Ko krene do mosta, vidi v košarici tri mlade, debele psičke. Fant jih je prodajal in ker niso bili predragi, je izbrala najživahnejšega kodrolasčka ter ga vsega premrzlega in lačnega prinesla domov.

Psiček ni bil bozvekakšne pasme, bog zna, kdo mu je bil oče in kdo mati! Ali, bil je silno srčkan; velike črne očke je imel, mahadrava ušesca, rujavkasto siv je bil, le po prsih in na glavi je imel belo liso in noge so mu bile bele do kolen, kot bi zagazil v apno.

Kmečki pes je bil, zato ni kazalo izbirati zanj gosposkega imena. Klicali so ga za Murija, vsled njegovega črnega gobčka in menda tudi radi nizkega rodu. Ali — bil je premeten, da malo takih! Kaj kmalu je vedel, kaj pomeni, če se je brusil v kuhinji nož, — da bodo rezali meso — in če je še tako spal, hop! že ti je bil na nogah in trkal in praskal, da si mu moral odpreti...

Čevlji in krpe, blazine in papir, celo nad krožnike se je spravil. Pa, kdo bi mu tudi zameril? V mestu je bil zaprt, dočim mu je v mladi krvi bila vcepljena svoboda in prostost, njive in travniki, ceste in klanci — tukaj pa je bil vklenjen med temno zidovje, celo na cesto ni bilo tisti čas dovoljeno brez vrvice. Kako vam je begal, če so ga peljali izven mesta na deželo! Ves svet je bil njegov. Po blatnih lužah se je valjal, podil se kot brez uma po travnikih in jarkih — dokler ga niso zopet uklenili v tesen nagobčnik in kratko vrvico, da je na mah postal ves resen in star.

Nekoč pa, ko so prvič razglasili, da so mestni psi zopet prosti vrvice, nekoč ga je vzela Vida s seboj v mesto. Kako je tekal in se ji opletal krog nog, mahal s kodravim repom, se vzpenjal in cvilil... oj, ti nesrečni kodrolasček! Pridrdral je težak rdeč avtomobil, Muri se je zagnal za njim — kolesa so mu šinila preko trebuha in odrdrala...

Muri! Obležal je sredi ceste, ves pomandran v prahu, le glavico je dvignil in s svojimi črnimi očki tako žalostno pogledal, tako milo in proseče — nato mu je glavica omahnila in jezik, ves moder mu je visel iz gobca. Umrl je, še tako mlad — jedva je začel živeti...

J. S. TURGENJEV:

Prepelica.

(Iz ruščine prevedel Ivan V o u k.)

Imel sem deset let, ko sem doživel, kar bom sedaj pripovedoval.

Bilo je o poletju. Živel sem tedaj z očetom na neki pristavi v južni Rusiji. Okoli pristave se je razprostirala na več vrst daljave stepna pokrajina. V bližini ni bilo ne gozda ne reke; plitve globeli obraščene z grmičevjem so se tupatam vrezale v stepo ter so spominjale na dolge zelene kače. Majhni potočki so zbirali svojo vodo na dno teh globeli; tupatam pod strminami so žuboreli studenčki, katerih voda je bila čista kot solza; izhojene stezice so vedle k njim — a poleg vode so se križali v umazanem blatu sledovi ptic in drugih manjših živali. Dobra voda je njim ravno tako potrebna kakor ljudem.

Moj oče je bil strasten lovec; in če le ni bil zaposlen z gospodarstvom — vreme je bilo stalno lepo — je vzel puško, vrgel črez rame lovsko torbo, poklical svojega starega Trezora ter odšel na lov na jerebice in prepelice. Zajce je preziral, prepuščajoč jih pasjim lovcem, katere je nazival hrtnike. Druge divjačine ni bilo pri nas, le jeseni so priletali semkaj kljunači. Toda prepelic in jerebic je bilo mnogo, zlasti jerebic. Ob robu globeli si neprestano nahajal razbrskane krožke suhega prahu, to so bila mesta, kjer so se kopale.

Stari Trezor je nenadoma postal, pri čemer se mu je rep tresel, a koža na glavi se mu je grbančila; očetovo lice je bledelo in on je previdno napel petelina. Večkrat me je vzel s seboj... to je bil praznik zame! Stlačil sem hlačnice v golenice, nadel črez ramo lovsko steklenko in predstavljal sem si, da sem tudi jaz lovec! Pot je lil curkoma z mene, drobni kamenčki so mi uhajali v čizme, toda nisem čutil utrujenosti ter nisem zaostajal za očetom. Ko se je razlegel strel in je ptica padla, sem vsakikrat poskočil na mestu in celo zavpil — tako veselo mi je bilo pri srcu! Ranjena ptica se je otepala in plahutala s krili bodisi na travi, bodisi v Trezorovih zobeh — od nje je tekla kri, a meni je bilo veselo pri srcu, ne da bi občutil najmanjšega pomilovanja.

Kaj bi bil jaz dal, da sem smel sam streljati iz puške in ubijati jerebice in prepelice. Toda oče mi je izjavil, da ne dobim puške v roke pred svojim dvajsetim letom; pa še tedaj dobim enocevko in smel bom streljati le škrjance. Škrjancev je bilo v teh krajih silno mnogo; ob lepih solčnih dneh so se zibali v zraku v celih jatah, vedno više so se dvigali ter žvrgoleli kot zvončki. Gledal sem nanje kakor na svoj bodoči plen in pomeril večkrat s palico, ki sem jo nosil črez rame namesto puške. Ni bilo težko zadeti

vanje, če so se v višini dveh ali treh metrov ustavili v zraku ter se pozibavali, predno so prhnili na travo.

Včasih so daleč v polju, na strnišču, ali v zelenju molele ven droplje; pomislil sem si: evo, da mi je ubiti tak velik plen — še živeti mi ni treba več potem! Pokazal sem jih očetu; toda vsakikrat mi je odgovoril, da je droplja zelo previdna ptica ter ne pusti blizu sebe človeka. Vendar pa se je skušal nekoč prikrasti k osamljeni droplji, misleč da je obstreljena ter da je zaostala za svojim krdelom. Ukazal je Trezoru, naj gre za njim po sledu, meni pa je velel, naj ostanem na mestu; nabil je puško s kartečo, obrnil se je še enkrat k Trezoru ter mu celo zažugal in šepetaje ukazal: «arjer! arjer!» sključil se je v tri gube in šel — toda ne naravnost proti droplji, ampak od strani. Trezor se kajpak ni sključil, pač pa je čudovito stopal: razkrečenih nog, z repom med nogami, stiskajoč z zobmi eno ustno, tako je šel dalje. Jaz nisem vzdržal, ampak sem šel za očetom in Trezorom, skoraj plazeč se za njima. Toda droplja nas ni pustila niti na tristo korakov daljave do sebe; najprej je stekla naprej, nato je zamahnila s krili ter vzletela. Oče je ustrelil in le gledal za njo... Trezor je poskočil naprej in tudi gledal. Gledal sem tudi jaz... in težko mi je bilo! Zakaj ni počakala še nekaj časa! Karteča bi jo bila gotovo pogodila!

Nekoč sva se podala z očetom na lov tik pred praznikom svetega Petra. V tem času so mlade jerebice še premlade, zato jih oče ni hotel streljati, ampak je šel v nizko hrastovo grmičevje poleg rženega polja, kjer so se prepelice polegale. Košnja je bila tam težavna, zato je trava dolgo časa ostala nedotaknjena. Cvetlic je rastlo tu vse polno kakor: poljska graholjka, travnata detelja, zvončki, poljski nagelji i. t. d. — Ko sem hodil semkaj s sestro ali s sobarico, sem jih vsakikrat nabral cel naračaj, če sem pa bil z očetom, nisem trgjal cvetov: to delo se mi je zdelo nevredno lovca.

Hkratu je Trezor obstal; oče je zavpil: «primi!» in izpred samega Trezorovega nosa je skočila prepelica ter zletela. Toda letela je nekam čudno: prekucevala se je, se vrtela, padala na zemljo, kakor da je bila ranjena, ali da se ji je krilo polomilo. Trezor se je hitrih nog spustil za njo... tega ni delal, če je ptica letela, kakor se spodobi. Oče ni mogel niti streljati, ker se je bal, da ne bi svinčena grašica zadela psa. — In hkratu sem zagledal, kako je Trezor hlastnil in cap! Zgrabil je prepelico, jo prinesel ter jo dal očetu. Oče jo je vzel ter položil na svojo dlan, s trebuhom navzgor. — Poskočil sem. — Kaj je to? sem rekel. Ali je bila ranjena? — Ne, je odgovoril oče; ni bila ranjena; toda bržkone ima tu kje v bližini gnezdo z mladiči in ona se je nalašč pretvarjala z namenom zapeljati psa, da bi mislil, da jo lahko ujame. — Zakaj pa se je pretvarjala? sem vprašal. — No, zato da bi odvrnila psa od svojih mladičev. Pozneje bi bila že dobro

letela. Le, da se je takrat slabo razgledala; preveč se je pretvarjala in Trezor jo je ujel. — Torej ni ranjena? sem vnovič vprašal. — Ne... toda težko da je živa... Trezor jo je brzkone pregriznil. —

Stopil sem bliže k prepelici. Nepremično je ležala na očetovi dlani s povešeno glavico — ter me gledala od strani s svojim rujavim očescem. — In v tistem trenutku se mi je tako zasmilila! Zdelo se mi je, da me gleda in si misli: čemu moram umreti? — Čemu? Vršila sem vendar svojo dolžnost; skušala sem rešiti svoje mladiče, zapeljati psa daleč — pa sem podlegla! Jaz ubožica! — To je krivično! krivično!

— Oče! sem rekel, morda pa vendar ne pogine... in hotel sem pogladiti prepelico po glavici. Toda oče je rekel: Ne! — Le poglej; v kratkem bo iztegnila nožice, vztrepetala bo vsa ter zaprla oči. — In tako se je tudi zgodilo. Ko je zaprla oči — sem zajokal. — Kaj pa jočeš? je vprašal oče in se zasmel. — Žal mi jo je, — sem rekel. — Svojo dolžnost je izpolnjevala, pa so jo ubili! To je krivično! — Hotela nas je prekaniti, mi je odgovoril oče. — Toda Trezor jo je nadkrilil. — Hudobni Trezor! — sem pomislil... in celo oče se mi je zdel tedaj hudoben. Kakšna prevara je to? To je ljubezen do mladičev — a ne prevara! Če ji je ukazano pretvarjati se, da reši svojo deco — tedaj bi je Trezor ne smel uloviti!

Oče je hotel staviti prepelico v lovsko torbo, toda prosil sem ga, naj mi jo da, položil sem jo skrbno na obe dlani ter dihal vanjo... morda oživi? — Toda ni se zganila. — Zastonj je vse, prijatelj, — je rekel oče: — ne zbudiš je več. Saj vidiš, da ji glavica mahadra. — Nalahko sem jo prijel za kljunček; toda jedva sem spustil — je glavica zopet padla. — Ali se ti še vedno smili? — je vprašal oče. — Kdo bo pa mladiče sedaj pital? — sem vprašal namesto odgovora. — Oče me je pozorno pogledal. — Ne vznemirjaj se, — je rekel: — samec, prepeluh, njih oče jih bo pital. Stoj, — je pristavil: — Trezor je že spet obstal... morda je zasledil gnezdo? Da, tu je gnezdo.

In res... dva koraka od Trezorovega gobca so ležali po vrsti tesno drug poleg drugega štirje mladiči; stiskali so se drug k drugemu, iztegovali vratove — in vsi so naglo in v istem taktu dihali... kakor da bi trepetali! Toda bili so že poraščeni s perjem; puha ni bilo več na njih, le repki so bili še zelo kratki. — Papa! papa! — sem zakričal ves ginjen... — odpoklicil Trezora! sicer tudi nje pomori!

Oče je zavpil na Trezora, odšel nekoliko vstran ter sedel pod grm, da pozajtrkuje. Jaz pa nisem hotel zajtrkovati, temveč sem ostal rajši pri gnezdu. Vzel sem iz žepa čisti robec ter položil nanj prepelico... «Poglejte sem, sirotke, evo vam vašo mater! Ona se je žrtvovala za vas!» Mladiči so vedno enako hitro dihali, vzdigujoč vse telo. Nato sem šel k

očetu. — Ali mi moreš podariti to prepeličico? — sem ga vprašal. — Le imej jo. Toda kaj boš iz nje? — Pokopljem jo! — Pokoplješ jo? — Da; poleg njenega gnezdeca. Daj mi svoj nož; izkopljem ji grob. — Oče se je začudil. — Ali misliš, da bodo hodili njeni otroci na grob? — Ne, — sem odgovoril: — le tako... Ker se mi zdi, da bo prav. — Dobro ji bo tu ležati poleg svojega gnezda! — Oče ni izustil besede; poiskal je nož ter mi ga izročil. Takoj sem izkopal jamico; poljubil sem prepeličico na prsi, položil sem jo v jamico in jo zasul z zemljo. Potem sem z istim nožem odrezal dve vejici, olupil skorjo, zložil križ, ga zvezal z bilko in zasadil nad grob. — Kmalu sva odšla z očetom naprej; jaz pa sem se neprestano oziral... Križ je bil bel — in se je videl od daleč.

Ponoči pa sem imel te-le sanje: zdelo se mi je, da sem na nebu in glej! Na majhnem oblaku sedi moja prepeličica, toda bila je vsa bela kakor ta križ! Na glavi pa je imela majhen zlat venček; dobila ga je za nagrado, ker je poginila za svoje otroke!

Črez pet dni sva prišla z očetom zopet na isto mesto. — Našel sem grobek po križu, ki je sicer že orumenel, pa je še stal. — Toda gnezdo je bilo prazno, o mladičih niti sledu. Oče mi je zagotavljal, da jih je starec, njihov oče, odnesel; — in ko je v razdalji nekaj korakov zletel izpod grma stari prepeluh, ni streljal nanj... In tedaj sem pomislil: «Ne! Papa je dober!»

In čudno: od tega dne ni bilo v meni več nobene strasti do lova, tudi nisem več mislil na tisti čas, ko mi oče podari puško! Ko sem pa dorastel, sem tudi začel streljati; toda nikoli nisem postal pravi lovec. Naslednji dogodek me je še bolj odtujil lovu.

Nekoč sem bil s tovarišem na lovo za tetrevi. Našla sva zarod. Stara je poskočila, midva sva ustrelila in stekla za njo; toda ona ni padla, temveč poletela dalje skupaj s svojimi mladimi tetrevi. Jaz sem hotel za njima, toda tovariš mi je rekel: «Bolje bo, če tu obsediva in jih ukaniva... vsi bodo v kratkem spet tu. Sedla sva; on je začel zvižgati. — In zares; najprej se je odzval eden mladič, nato drugi in tedaj sva zaslišala klokati samo mater prav nežno in čisto blizu. Dvignil sem glavo in sem jo videl: skozi zamotane travnate bilke gre proti nam in hiti, hiti, a iz prsi ji teče kri! Njeno materinsko srce jo je prignalo semkaj! In v tem hipu sem se zdel samemu sebi velik zločinec!... Vstal sem in tlesknil z dlanmi. Tetrevka je naglo odletela in mladiči so utihnili. Tovariš se je ujezil; držal me je za brezumneža... «Ves lov si mi pokvaril!» je rekel.

Od tega dne pa mi je bilo vedno teže in teže prelivati kri.

Valentin
Vodnik

(1758 -
1819)

Valentin Vodnik je začetnik slovenskega pesništva. Devet let star je „popustil igre, luže in drsanje in šel voljan v šolo.“ Latinske šole je dovršil v Ljubljani, ter nato vstopil v frančiškanski red. Ko je bil posvečen v duhovnika, ga je poslal škof na deželo duše past. Že kot dijak je Vodnik zlagal pesemce; a prvo večje delo je „Velika pratika“, v kateri je objavljaj poučne sestavke ter vpletal kratkočasne prigodbe in pesmi, kakor „Kranjc, tvoja dežela je zdrava.“ V Ljubljani je izdal l 1806. knjižico „Pesmi za pokušino.“ Prirejal je poleg tega narodne pesmi, n. pr. „Ravbar“, „Kralj Maljaž in Alenčica.“

Ob času francoske okupacije je postal ravnatelj ljubljanske gimnazije in nadzornik ljudskih šol. Ker ni bilo slovenskih učnih knjig, je Vodnik napisal najpotrebnejše sam; najznamenitejša je njegova „Pismenost za prve šole.“ V tej knjigi je tudi natisnjena „Ilirija oživiljena“, ki proslavlja vstajenje slovenske narodnosti. S to pesmijo se je Vodnik hudo zameril avstrijski vladi, ki ga je po Napoleonovem padcu upokojila.

Baron
Žiga Zois

(1747 -
1819)

Žiga Zois je bil nad dve desetletji središče našega slovstvenega dela. Po očetu je bil laškega, po materi pa slovenskega rodu. Rodil se je v Trstu in se izobrazil v Reggio v Italiji. Oče mu je zapustil veliko izvozno trgovino z železom ter rudnike in fužine na Gorenjskem. Zois je bil zelo izobražen mož. Znano mu je bilo sodobno francosko in nemško slovstvo. Z izobrazbo se je pri Zoisu družila tudi iskrena ljubezen do materinega jezika, ki ga je izvrstno govoril, in želja, da bi zbudil slovensko literaturo in znanost.

Pri njem so se zbirali slovstveniki tedanjega časa, pri njem so dobivali pobude in tudi pomoči za svoja dela.

Sam sicer ni napisal nič izvirnega, a prevajal je na slovenski jezik pesmi, ki so jih operni pevci peli v gledališču. S tem je prvi uvedel slovenščino v gledališče in dokazal, da je pesem peta v našem jeziku, ravno tako blagglasna kakor v tujem.

Z R N C A

Vojni pes.

Že v starem veku so se vojščaki posluževali psa v vojni. V Napoleonovi armadi so imeli psa, ki je kazal izredne sposobnosti. Vohajoč je preiskoval cela okrožja in je zasledoval gibanje sovražnikov. Mnogokrat je obvaroval Francoze pred zasedami. Vojaštvo mu je tako zaupalo, da mu je slepo sledilo na poti, ki jo je on izbral.

Grki so se posluževali psa kot prenašalca važnih poročil. Popisane pergamente so pomočili v hrano in so jih dali psu, da jih je požrl ter ga napodili proti kakemu, od sovražnika obleganemu kraju. Ako se je psu posrečilo priti na določen kraj skozi sovražnikove vrste, so ga tam ubili, mu preiskali čreva in našli važno listino.

V starem veku so se psi uporabljali tudi kot vojaki. Cesar Karel V. je prejel iz Anglije širitisoč vojakov in ravno toliko psov v pomoč za boj proti francoskemu kralju. Ko je oblegal neko mesto, so stopili v boj najprej Karlovi psi zoper pse sovražnikov. Vnel se je boj in Karlovi psi so zmagali. Tedaj je rekel Karel svojim vojakom: «Upam, da se bode te tudi vi tako hrabro bojevali!» Vojaki so videli v boju psov dobro predznamenje in pognali so se v boj gotovi svoje zmage.

Kačji pogled.

O sili in moči kačjega pogleda pripoveduje neki prebivalec Afrike sledeče:

«Nahajal sem se nekoč na lovu. Kar zagledam mladega srnjaka. Ker je bila daljava med njim in menoj prevelika, sem si izbral pot med gričevjem, da mu po ovinku pridem bližje. Ko se mi je zdelo, da mu moram biti dovolj blizu, se dvignem. A kako se začudim, ko zapazim, da stoji še vedno nepremično na istem mestu, komaj dvajset korakov pred menoj!

Te živali imajo izredno oster sluh in vid, so zelo plašljive in težko jim je priti v bližino sto korakov ako ne spe v visoki travi. Dolgo časa sem stal in opazoval srnjaka, meneč, da je bolan ali ranjen. Ker pa se le ni ganil, sem stopil korak naprej, da se mu še bolj približam. A tedaj zapazim, da leži neposredno pred menoj velika kača, zvrta v klobčič in z visoko dvignjeno glavo. Srnjak je stal z nagnjeno glavo in ni mogel odmakniti pogleda od kačjih oči, ki so kakor nož ostro strmele vanj. Umaknem se, da vidim kakšen bo izid tega čudnega pojava. Še dolgo časa je stal srnjak nepremično na istem mestu. Dlake na njegovem hrbtu so se zježile, njegove oči so bile široko odprte in polne groze.

Nenadoma pa je bil na tleh. Črni obroči kače so se bili ovili trupa in nog. V istem hipu ustrelim. Kača je bila sicer mrtva, a vkljub temu da sem skoro istočasno ustrelil nanjo, ko je objela srnjaka, mu je bila potrla že vse kosti. Bila je skoro štiri metre dolga.

Ko je imela oči uprte v srnjaka, so se ji svetile kakor ametist ali smargd. Njeno žrelo je bilo med tem zaprto, le dolgi jezik se je gibal, kakor v pričakovanju dobrega plena.»

Lepljenje.

Ne le z barvami, ampak tudi z lepljenjem barvanega papirja na risarski ali navadni papir dosežemo lepe slike. Naša naslovna slika, ki jo je izdelal nek učenc 3. razreda ljudske šole v Ribnici na Dolenjskem nam priča, kako lepe učinke dosežemo z lepljenjem izrezanega, barvanega papirja. Lepe, učinkujoče slike izdelamo tudi z lepljenjem podob izrezanih iz belega papirja na črn papir, kakor na pričujoči sliki, ki nam kaže deklico, katera je zašla med gosi. Vse, deklica in gosi beže; gosi vpijejo in ho-

čejo zgrabiti deklico za krilce, deklica pa vpije na pomoč.

Vabimo «Kotičkarje», da nas razvesele s kakšno sliko lepljenja. Narava, dom, vaško življenje — vse hrani mnogo zanimivih slik.

Nasprotja.

Nekega dne se je nahajal Filip III., španski kralj na balkonu svoje palače in opazoval nekega častnika, ki je, smejoč se, čital iz neke knjige. Čim delj se je vojak poglabljal v čtivo tem bolj se je smejal in končno ga je prevzela taka veselost, da je zagnal knjigo stran in se valjal po tleh od smeha.

«Ta človek je ali nor ali pa čita «Don Kišota!» pravi kralj in ukaže nekemu dvorjaniku naj gre in mu prinese knjigo. Bil je res «Don Kišot!» —

Istočasno je v Madridu v revnem stanovanju petdesetleten mož z belo brado in z obrazom polnim prestanege trpljenja in bolesti ležal na smrtni postelji. Bolnik se je opiral s težavo na pohabljeno roko in narekoval poslovilno pismo za nekega dobrotnika.

Par dni pozneje so nesli revno rakev iz siromašne hiše. In ako je kdo mimoidočih vprašal pogrebce, ko ga pokopujejo, so mu odgovorili: «Ranjki je bil reven pisatelj, ki je okusil premnogo

zla. Revščina ga je prisilila, da je postal sluga in pozneje vojak. V boju je izgubil levo roko. Pozneje so ga ugrabili pomorski razbojniki, ki so ga držali pet let zaprtega v strašni ječi. Ko se je vrnil na špansko, so mu dali službo carinskega uradnika. A po nedolžnem zatožen je moral v zapor, ki ga je zapustil šele, ko se je izkazala njegova nedolžnost. V teh letih groze in trpljenja je postal pisatelj. Našli so se blagi ljudje, ki so ga podpirali, da ni lakote umrl. Sedaj pa ga je smrt rešila nadaljnega trpljenja. Ime mu je bilo — Miguel de Cervantes, ki je napisal svetovnoznanu delo: «Don Kišot.»

O opicah.

Izmed živali je opica človeku najbližja, ker mu je najbolj podobna. Vendar ne kaže današnji človek toliko nagnjenja do te živali, kakor človek v starih časih. Starim Egipčanom je bila opica božje bitje. Še danes najdemo v izkopinah velikokrat v kamen vsekana opičja telesa. Stari Indijanci so zidali opicam posebne hiše in celo tempelje. Salomon jih je vzgojeval v svojih palačah in Rimljani so jih imeli radi v svojih stanovanjih, da so se z njimi zabavali. Arabcem je bila opica znak zlobe, ki jo je Alah proklet in zavrgel.

A opice so boljše nego je sodba o njih! Ljubijo se med sabo, so hvaležne za v-ako dobroto, in pomagajo druga drugi in se ne morejo ločiti od sestre, ki je poginila.

Naša slika nam kaže, kako ljubi opica snažnost. Druga drugi pomaga rešiti se nadležnih mrčesi. Navadno opravlja to delo samica. Sploh kaže samica veliko spoštovanja in tudi strahu pred samcem. Samec ukroti samico že z samim pogledom. Samice, ki kaj zažreše, prejmejo od samca toliko «batin», da se kmalu poboljšajo.

KOTIČEK MALIH

Na morje.

Na morje, na morje!
 Čoln na valu ziblje se že,
 bele pene za čolnom blešče
 v žarkem solncu veselo.
 Za nami je breg in mesto belo,
 pred nami pa daljno obzorje.

Vidmar Emil
 iz Rojana.

Lisica in vrabec.

(Po bolgarski narodni basni.)

Ne vem kako je bilo in kako je prišlo do tega, da sta se zblížala vrabec in lisica. Srečala sta se nekega dne, udarila in podpisala pogodbo in zavezo; zakaj v revščini in trpljenju je obema potekalo življenje, pa sta menila, da jima bratovska ljubezen in vzajemno delo morata donesti sreče in blagostanja.

«Bratovska ljubezen, kajpak!» je mežiknila zaničljivo lisica in postrani pogledala majhnega, od reve in gladu pretrganega vrabca, na glas pa je rekla svojemu drugu: «Pojdiva na polje, bratec, da vsejeva žito!»

In sta šla. Z naglim očesom je lisica premerila široko, nepregledno polje in na mah jo je zapustilo vse veselje do setve.

«Ali vidiš, kako se maje nebo?» se je okrenila k svojemu tovarišu in s šapo pokazala proti nebu. Tam se je valil izza gora velik, od solnca obžarjen oblak in hitel visoko nad njima.

«Bog se je razsrdil!» je kakor z lece raztolmačila lisica. «Pa nad kom? Mar nad mano, ki ves svet pozna in spoštuje mojo poštenost? Ampak ti, vrabče! Bog ve, kako nagnusno grda duša se skriva v tem umazanem prgišču tvojega perja, in kako črna vest kljuje v tvoji nagnusni duši! Bog ve in kaznoval te bo!»

Pomislil je vrabec in se je spomnil. Takrat, ko je s svojo družico v toplem gnezdu redil in gojil petero

gladnih mladičev, je dan za dnem podelaval na popov dvor, kradel kokošim zrna in jih nosil družini.

Spomnil se je in je vztrepetal.

«Kesam se že, da sem šla s tabo, grdoba pohabljena, sklepat zavezo,» se je zadirčno obregnila lisica, «še name lahko pade senca tvojih pregrešnosti. Pa vendar nočem snesti dane besede. Pojdi in sej, jaz pa grem podpirat nebo, da se ne podere in ne pokoplje tebe in tvoje z grehi obtežene duše.»

Vrabec je šel sejat, lisica pa se je zleknila v senco kraj polja, gledala v zrak in računala, kdaj bo oblak zakril solnce in neumnega, spokornega sejhalca rešil žgoče vročine.

Ko je žito dozorelo, sta šla na polje, da ga požanjeta, povežeta v snope in omlatita. Pa zopet se lisici ni prav nič hotelo pehati se od jutra do večera na vročem solncu.

«Vidiš, zopet se maje nebo!» je zakričala nad vrabcem in pokazala na oblček, ki se je zibal visoko nad njima. «Torej še nisi krenil s poti pregreh in hudobij? Menda si celo pomlad in poletje tuhtal, kako me boš na jesen pri delitvi ukanil! Še do delitve potrpi, potem pa naj se najina pogodba razdere. Zdaj pa pojdi, požanji in omlati, jaz pa grem podpirat nebo, da se ne podere in ne uniči najine žetve. Tebe, grešnik, bo še itak doletela že zdavnaj zaslužena kazen!»

Vrabec se je spomnil, kako se mu je nekega poletnega dne, ko je bila vročina najhujša in glad največji, zahotelo vsejanega žita; skoro bi bil šel in izruval par zrn. Spomnil se je in je vztrepetal in je šel žet, lisica pa je legla v senco.

Ko je vrabec požel in snope povezal in omlatil, se nebo ni več majalo, in lisica je prišla, da si razdelita letino.

«Kako bova delila, kuma?» je plaho vprašal vrabec.

«Hm, kako? Za vrabiča — dva poliča, za lisico — vso kopico.»

Zameglilo se je vrabcu pred očmi, zamislilo se je za trenotek, pa je menil: odkod bi bila ta modra in lepa beseda, če ne naravnost iz bukev, v katere je Bog sam zapisal svoje postave. Modra glava lisičja ve, kaj govori.

Tako je menil vrabec, si odmeril svoja dva poliča, se poklonil, prosil za zamero in šel.

Ludovik Merzelj,
dijak real. gimnazije v Ljubljani.

Na izletu v Predjamo.

V sredo zjutraj ob četrtri uri, ko sem vstal, je bilo že vse živo pred šolo. Še jaz sem se hitro odpravil, zakaj vedel sem, da bomo šli na izlet v Predjamo.

Ko smo se odpeljali iz Št. Vida s štirimi vozovi do bližnje vasice, Hrašče po imenu, smo stopili z vozov ter hodili tja gori po Rebernicah do Razdrtega. Jaz in moj prijatelj Zgur Ivan sva bila vedno prva in prišla najprej do Razdrtega. Oba sva bila žejna, pa vseeno nisva hotela piti vode, ker sva bila pregreta.

Kmalu za nama so pridrdrali vozovi, midva sva se vsedla na zadnjega. Potem smo se pripeljali do Hruševja, tam smo zavili na drugo pot v levo. Kmalu smo bili v kraju Landolu. Tam smo šli v gostilno k naročenemu kosilu. Ali kar je bilo najbolj zaželjeno za nas otroke pa vendar ni bilo — pokalice! Po kosilu se je začelo petje. Vozovi so ostali v Landolu, mi pa smo hodili dalje proti ljubljani Predjami. To vam je bilo veselje, ko smo zagledali grad. Vsi zamišljeni smo ga ogledovali kako čudovito je prilepljen na skalo, kot lastovičje gnezdo. Visoko zgoraj smo zagledali velike in majhne luknje. Ko stopimo notri, vidimo še zidovje starega gradu. Vodila pa nas je mala čuvajeva deklica. Pa stopimo naprej gor po stopnicah, in šli smo tudi skozi ono sobo, v kateri so bili medved in trije volkovi, ki so bili kakor živi. Potem smo šli po kamenitih stopnicah navzgor in prišli do tistih lukenj, ki smo jih videli spodaj kot mala znamenja. Jaz sem pogledal navzdol, a hotela se me je lotiti omotica, tako je bil prepad globok. Pa smo šli le dalje gor prav do najvišje luknje. Tu smo videli izhod Erazma Predjamskega ter velik

vodnjak. — Potem smo šli dol, od tu pa v Landol, kjer so nas že čakali vozovi, z zelenjem okrašeni. Od tam smo se pa odpeljali domov.

Semič Filip,

uč. III. razr., št. Vid pri Vipavi.

Kaj mi je pripovedoval ded.

Ded mi je večkrat pripovedoval, kako je bilo v starih časih pri nas v Podbrdu. V naši vasi so bile hiše lesene ter s slamo krite. Cest in železnice ni bilo. Hodili so po ozkih stezah. Vino in druga živila se nosili iz Kranjskega. Cerkev je bila zelo majhna. Sklenili so, da jo bodo zvečali. Začeli so jo popravljati, toda primanjkovalo jim je kamenja; zato je moral vsak, kateri je prišel k sv. maši, prinesiti s seboj kamen. Kupili so nove zvonove, katere so vlili in blagoslovili v Ljubljani. Orgle so napravili na Kranjskem v Podnartu. Do Petrovega brda so jih pripeljali s konji, a od tu v Podbrdo so jih privlekli možje na vozu z dvema kolesoma (imenovali so ga skaljon). V Podbrdu je bila leta 1832. velika povodenj; Bača je tako narastla, da je v Podbrdu odnesla neko hišo, hlev in mlin. Bil je l. 1857. na sv. Nikolaja dan požar, kateri je uničil dvoje poslopij. Po naših krajih je bilo v starih časih tudi mnogo gozdov ter v njih veliko zveri, kakor n. pr. medvedov, volkov, lisic itd.

Tihotapci so hodili na Hrvaško po tobak; šlo jih je po dvanajst skupaj in prinesli so po 30 do 40 kg tobaka, katerega so naši pradedje radi pušili. Dedu se je najbrž stožilo po njem, kajti zamislil se je in nehal pripovedovati.

Srečka Valentinčič,

učenka VI. š. l. v Podbrdu.

Pravljica o ciganu, ki je zakril solnce.

V neki vasi je živel cigan. Otroci so mu zmeraj nagajali, zato se je hotel maščevati nad vsemi vaščani. Zjutraj vstane in vzame s seboj svojo rjuho ter gre na visok hrib. Na hribu razgrne rjuho tako, da v vas ni sijalo solnce ves dan. Ljudje so klavni hodili po polju, ker brez solnca je bilo tako pusto kakor da bi vse izumrlo.

Ljudje so molili, da bi solnce še sijalo v vas. Molili so tako, da jih je slišal cigan na hribu.

Ciganu se ljudje zasmilijo in zgrne

svojo rjuho skupaj ter zbeži v vas. Ljudje so mu morali obljubiti, da ga ne bodo nikoli več žalili. In res, otroci in odrasli ljudje so ostali moč beseda.

Ciril-Metod Kovačič,
učenec II. razr. p. Sv. Luciji ob Soči.

Star otroški čevlječek pripoveduje.

Mnogo let sem spal v veliki trgovini v nekem mestu. Imena se ne spominjam, ker sem že prestar. Bilo nas je mnogo, a jaz sem bil med najlepšimi. Celo v izložbo so me postavili. Prišla je gospa z otrokom in me kupila. Prvi dni me je moja gospodinjica snažila in skrbela zame. Čez nekaj časa pa me je popolnoma zapustila. Tako sem končal v stari šari. Tam se mi je slabo godilo: pomislite, miši so me glodale. Postal sem njihova hišica, kjer so tudi gnezdile. Nekega dne pride gospodar v podstrežje in me z drugo šaro vred vrže v globoko jamo.

Nada Bandel,

IV. razr. v Rojanu.

Prva vijolica.

V maju sem šla pod Grad. šla sem po ozki stezi. Ob stezi je cvetela leska, katera je imela polno cvetov. Po gričku je bilo polno zvončkov. Med zvončki je bila tudi vijolica. S seboj sem imela tudi fantka iz celulojda. Ko sem hotela utrgati vijolico, mi je fantek padel.

Urbančič Borislava,
učenka II. razr. v Tolminu.

Ko bi bil bogat.

Bog je ustvaril človeški rod, da se razveseljuje v življenju. Toda marsikateri pravi, da brez bogastva ni veselja. Tudi jaz hočem pomisliti, kako bi bilo, če bi bil bogat.

S svojimi zlatimi novci bi stanoval v velikem gradu. Napraviti bi pustil zlate stene. Kmalu bi kupil lepa posestva z vinogradi na Dolenjskem; na Gorenjskem pa lepe gozdove. Toda vključ velikemu zapravljanju, bi mi vseeno denarja ne zmanjkalo. Vzel bi vrečo cekinov in šel z njimi h kmetu kupit iskrega konjiča in

majhen voz. Ves vesel bi šel domov, ter se pripravil na pot proti Gorenjski, na Bled. Na Bledu bi si kupil vilo, v kateri bi bival celo poletje. V jeseni bi se vrnil v svoj grad, kjer bi preživel dolgo zimo s svojimi delavci, za pečjo.

Drugo pomlad bi obiskal še mnogo drugih krajev. Ogledat bi si šel tudi Plitviška jezera in Postojnsko jamo.

Na Dolenjskem bi v svojih vinogradih sezidal veliko palačo in hišo za delavce. Ob trgatvi bi šel na Dolenjsko, kjer bi s svojimi delavci pil dolenjski cviček.

Žiberna Josip iz Divače,
I. razred gimnazije v Ljubljani.

Gozdna tožba.

Vitka jelka se sklonila
starega hrasta je prosila:

«Brate, kaj bo z nami,
ker sekira nas tak dram?»

Hrast kot skala trden reče:

«Za nas v gozdu ni več sreče!

Žaga in sekira poje
kmetje delajo po svoje.

Nekdaj stali smo vsi tesni
kljubovali burji besni.

Zveri nudili zavetje
hlad in senco na poletje.

Zdaj nesrečna in nemila roka
sekaš tudi kraj potoka.

Ure, dnevi so nam šteti,
vsi pač moramo zgoreti.»

Milan Žerjav,
učenec v Brezovici (Istra).

Pismo prepisavčkoma Leji in Angelu.

Gledala sem številke «Zvončka» in ga primerjala z «Novim rodom». Kako sem se začudila, ko sem videla uganko, katero si ti priobčila v šesti številki «Novega roda» in tudi «uro» od Angela in obe sta bili prepisani. Ali to ni prav prepisavčka! Vsak mali otrok zna prepisati!

Pazita, ako bodeta poslala še katero uganko v «Novi rod», da ne bo prepisana.

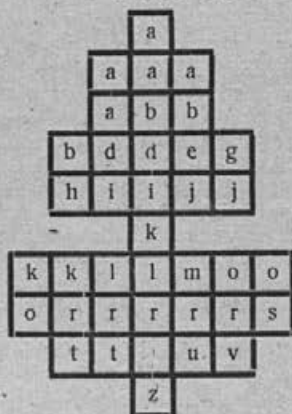
Pozdrav prepisavčkoma
Nada Germekova iz Trsta.

Z A K R A T E K Č A S.

Stolp.

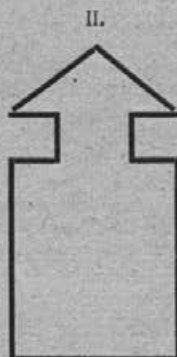
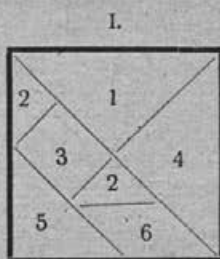
(Sestavil Pipan Danilo iz Komna).

1. Soglasnik.
2. Reka.
3. Vodna žival.
4. Predmet.
5. Hišica.
6. Soglasnik.
7. Mesec.
8. Gora v Karavankah.
9. Ptič.
10. Soglasnik.

Po sredi navzdol čitaš ime slovenskega glasbenika.

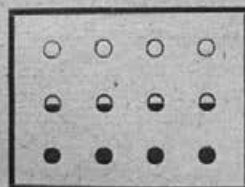
Mozaik.

Iz delov od 1 do 6 mozaika I. sestavi risbo podobno mozaiku II.
Kako se naj deli razvrste?

Dedščina.

(Priobčila Žerjal Dora — Sv. Jakob).

Oče zapusti trem sinovom klet, v kateri je 12 sodov, od teh so štirje prazni, štirje napol prazni, a štirje polni. Bratje se odločijo razdeliti klet z ograjo na tri dele, za vsakega en del, a tako, da bo imel vsak enako množino vina in enako število sodov?

Kako so si bratje razdelili klet, ne da bi premaknili sodov?

Uganka.

(Priobčil Deško Viktor — Sv. Jakob).

Bratov nas je brez števila
mati dobra porodila;
mladi smo zeleni,
stari smo rumeni;
ko pobešamo glavé,
smrt se bliža nam — gorjé!

Kdor reši vse uganke in bo izžreban, dobi primerno nagrado. — Rešitve naj se dpošljejo do 20. septembra. Poslednji številki N. R. izidefa skupno 1. oktobra.

REŠITEV UGANK V ŠTV. 6 „NOVEGA RODA“.

Demant: M, gad, denar, Mangart, zlato, ura, t. (Mangart.)

Križni stolp: L, ključ, čuk, b, Ljubljana, kje, a, Ana, a (Ljubljana).

Geometrijski uganki: I. Odstranimo drugo navpično žveplenko na desni. II. V vsak kot žveplenko poševno navzgor, da nastane trikotna piramida.

Računska naloga: Navzočih učenk 6; obiskujočih 35.

Vse uganke so prav rešili:

V Ložicah pri Plaveh: Perfeta Mihael. — V Podbrdu ob Bači: Torkar Zofka in Cilka, Valentinčič Adolf in Anton, Šorli Vladimir in Joško, Torkar Rudolf, Čufar Marica, Valentinčič Feliksa, Zgaga Katarina, Lapanja Slavko. — V Idriji: Skok Zinka, Kobal Poldi, Krivec Valentina, Alič Alojzij, Dermelj Engelberta, Hočvar Štefanka, Knap Pavla. — V Ilirski Bistrici (Trnovo): Šuligoj Dragica in Ivan. — V Sežani: Bezeg Adela, Bliokar Slavica, Guštin Slavka in Dušan. — V Lokavcu pri Ajdovščini: Čebelj Pavel, Lozar Slavica. — V Ročinju: Mungerli Ivan. — Pri Sv. Jakobu: Nepužlan Hinka, Maurič Cvetka, Kmet Marij, Rolih Ema, Prah Ladislav, Zadnik Ivan, Deško Viktor, Češarek Josip, Zlobec Olga in Ema, Kanalc Danica, Vrh Olga, Bubnič Ana, Pavletič Marino, Vrh Pavla, Sajovic Stanislav, Morel Rudolf, Saksida Marija, Sisma Anonija, Žerjal Dora, Mikel Vladimir, Škerjanc Jordan, Rojc Ida, Morel Rudolf, Stekar Albert, Medved Marica, Samarin Adol, Pavletič Ana, Vertovec Karl, Prah Ladislav, Volarič Lucija, Stranjsak Marija in Pavla, Adamič Slava in Hirlanda, Janhuba Stanislav, Trček Stanko, Vrabc Ema, Bolčič Milan, Ferluga Alojzij, Sosič Klelija, Zustig Vida, Kravos Josip, Zalokar Milan, Ulbin Frida, Breznik Stanko in Stefi, Milanič Laura in Marija. — V Komnu: Okretič Albin. — V Kojskem: Terkuč Slavica. — V Ljubljani: Jamar Marija in Janezek. — Pri Sv. Ivanu (Trst): Race Danilo, Germek Nada, Štrancar Franc in Martelanc Cici. — V Rojanu: Bubnič Marica, Švač Milan. — V Nabrežini: Colja Feliks, Caharija Draga in Aliče. — V Povirju pri Sežani: Babič Branko, Bole Albina. — V Kalu pri Bovcu: Čus Margarita, Mlekuš Pavla. — V Barkovljah: Simonič Hinko, Mozetič Miroslav, Čok Anica, Ferluga Albina in Celestina, Hlača Marija, Krošelj Egon, Škaber Alojzija, Pertot Marija, Pertot Adele, Martelanc Dragica in Albina. — V Pasjaku (Istra): Maslo Pavel. — V Kozaričah (pri Tolminu): Valentinčič Vekoslav. — Na Katinari: Spetič Maks, Pečar Avrelija, Božičnik Slavko, Jeretina Marija, Cergolj Natal. — V Postojni: Perko Andrejina, Perko Leo. — V Zalogu: Fatur Angelca. — V Škednju: Santic Nevenko. — V Kobaridu: Štrukelj Zlatka, Uršič Rožica in Mirko, Volarič Anica, Pignatari Janko, Mervic Janko in Mila. — V Ajdovščini: Čermelj Ruža in Vojko, Lulik Elza, Marc Joška. — V Čepovan in Mlekuš Anica. — Na Opčinah: Šonc Oskar. — V Dornbergu: Vodopivec Dragiška. — V Bukovju: Hvala Anton. — V Bazoviči: Glažar Franc. — V Biljah: Orel Ciriš, Lukežič Ivan. — Na Gradišču: Volk Radovan. — V Št. Petru na Krasu: Kramarič Ivanka. — Pri Sv. Luciji: Jeklin Bogumil. — V Šturjah pri Ajdovščini: Štiblj Josip.

Deloma prav so rešili:

Valentič Helena in Ludvik iz Orgerja; Gabršček Branko, Francelj Franc in Marija iz Tolmina; Caharija Avgust iz Nabrežine; Stančič Zora in Eida iz Šentjakoba; Cvetrežnik Peter iz Sv. Lucije ob Soči; Šolfa Malči iz Sežane; Trpin Fanči iz Idrije; Korošec Stanislava s Št. Petra na Krasu; Kovačič Marija iz Bače pri Sv. Luciji; Frank Marija, Bajec Tončka, Sever Marija in Franciška, Srebotnjak Ivana, Poljšak Ema, Prelaz Ana, Požar Marija, Širca Ivan in Podboj Anton iz Bukovja; Slavica Rejčec iz Kobarida, Brus Justina, Hladnik Anica in Močnik Lenka iz Sp. Idrije.

Izžrebana je bila:
Kramarič Ivanka
iz Št. Petra na Krasu

Prejela je v dar:
Škatljo za ročna dela.